

UNIVERZA V LJUBLJANI
EKONOMSKA FAKULTETA

DIPLOMSKO DELO

**IZREDNI ŠTUDIJ V SLOVENIJI IN NJEGOVE
KRITIKE**

Ljubljana, september 2004

INES ROŽANC

IZJAVA

Študent/ka _____ izjavljam, da sem avtor/ica tega diplomskega dela, ki sem ga napisal/a pod mentorstvom _____ in dovolim objavo na fakultetnih spletnih straneh.

V Ljubljani, dne _____

Podpis: _____

KAZALO

UVOD	1
1. IZOBRAŽEVANJE	2
1.1. Vrste izobraževanj	2
1.1.1. Vrste izobraževanj v Sloveniji	3
1.1.1.1. Visokošolsko izobraževanje v Sloveniji	3
1.2. Trendi v visokošolskem izobraževanju	4
1.3. Modeli visokošolskega izobraževanja	5
1.3.1. Stopnjevana visoka šola	5
1.3.2. Integrirana visoka šola	5
1.3.3. Razčlenjena visoka šola	6
1.4. Organizacija in ponudba visokošolskega izobraževanja v nekaterih zahodnoevropskih državah	6
1.4.1. Velika Britanija	7
1.4.2. Nizozemska	8
1.4.3. Finska	8
1.4.4. Francija	9
2. IZREDNI ŠTUDIJ V SLOVENIJI	9
2.1. Definicija izrednega študija	9
2.2. Zakonska ureditev izrednega študija	10
2.2.1. Bolonjski proces	11
2.2.2. Pravice nezaposlenih študentov	11
2.3. Oblike izrednega študija	12
2.3.1. Odprto učenje	12
2.3.2. Izobraževanje na daljavo	13
2.3.3. Svetovanje	13
2.4. Financiranje izrednega študija	14
2.4.1. Stroški izobraževanja	14
2.4.2. Financiranje izobraževanja in delitev stroškov med različne nosilce ...	15
2.4.2.1. Javno financiranje izobraževanja	15
2.4.2.1.1. Finančna pomoč države šolajočim se	18
2.4.2.2. Zasebno financiranje izobraževanja	18
2.4.3. Meddržavna primerjava izdatkov za izobraževanje kot delež BDP	19
2.5. Zgodovina izrednega študija na Slovenskem	21
2.5.1. Izredni študij v začetnem obdobju razvoja šolstva na Slovenskem	22

2.5.2. Izredni študij in splošno izobraževanje odraslih v začetnem obdobju Univerze v Ljubljani	22
2.5.3. Visokošolsko izobraževanje odraslih v socialističnem obdobju.....	23
2.5.3.1. Obdobje od leta 1945 do leta 1960	24
2.5.3.2. Obdobje od leta 1961 do leta 1975	25
2.5.3.3. Obdobje od leta 1976 do leta 1990	26
2.5.4. Izredni študij v Sloveniji od leta 1991 dalje	27
2.5.4.1. Financiranje izrednega študija v Sloveniji.....	31
2.5.4.1.1. Spremembe sistema financiranja	32
3. UČINKOVITOST IN PRAVIČNOST IZREDNEGA ŠTUDIJA.....	33
3.1. Opredelitev učinkovitosti	33
3.1.2. Trije pristopi k opredelitvi učinkovitosti izobraževanja.....	33
3.1.2.1. Paretova učinkovitost izobraževanja.....	33
3.1.2.2. Notranja in zunanja učinkovitost izobraževanja.....	33
3.1.2.3. Tehnična in alokativna učinkovitost	34
3.1.3. Dejavniki notranje ekonomske učinkovitosti izobraževanja	35
3.1.4. Pogoji notranje ekonomske učinkovitosti izobraževanja.....	35
3.1.5. Izračuni kazalcev za merjenje notranje ekonomske učinkovitosti izobraževanja za visokošolski študij v Sloveniji	36
3.1.5.1. Kazalci razmerja med inputom in outputom.....	37
3.1.5.2. Kazalci izgub v procesu izobraževanja.....	37
3.1.5.2.1. Sumarni kazalci izgub.....	38
3.1.5.2.2. Kazalci dokončanja šolanja ter kazalci osipa	38
3.1.5.2.3. Kazalci ponavljanj	40
3.2. Pravičnost izrednega študija	40
3.2.1. Opredelitev pravičnosti na področju izobraževanja.....	40
3.2.2. Pravičnost izrednega študija.....	42
3.2.3. Šolnine, kakovost poučevanja in ekonomska učinkovitost	43
3.3. Možnosti za ureditev izrednega študija v Sloveniji	43
3.4. Ukrepi za urejanje izrednega študija	44
SKLEP	45
LITERATURA	46
VIRI	47
PRILOGE	

UVOD

Znanje je ključni dejavnik gospodarske uspešnosti. Nenehno izobraževanje je nuja za posameznika, organizacije in družbeni napredek v svetu, ki se v obdobju enega samega človeškega življenja večkrat spremeni. Nastaja » družba, ki se uči« in v tej družbi zavzema visokošolsko nadaljevalno izobraževanje pomembno vlogo. Vedno več je namreč posameznikov, ki želijo pridobiti določeno izobrazbo potem, ko so že zaključili začetno izobraževanje. Ker je tudi v Sloveniji pomen nadaljevalnega izobraževanja iz dneva v dan večji, sem se odločila, da bom v svojem diplomskem delu analizirala stanje izrednega študija v Sloveniji.

V prvem poglavju pojasnujem splošni pojem izobraževanja ter opredeljujem različne vrste izobraževanja. Nadalje opisujem različne modele visokošolskega izobraževanja in navajam trende v visokošolskem izobraževanju. Poglavje zaključujem s predstavitvijo nadaljevalnega visokošolskega izobraževanja v nekaterih zahodnoevropskih državah.

Drugo poglavje je namenjeno analizi izrednega študija v Sloveniji. Opisujem namreč oblike izrednega študija pri nas, zakonsko ureditev izrednega študija s poudarkom na bolonjski deklaraciji, ki prinaša spremembe tudi na področju izrednega študija, pravice nezaposlenih študentov, financiranje izrednega študija ter zgodovino razvoja izrednega študija v Sloveniji s posebnim poudarkom na trenutnem stanju izrednega študija v Sloveniji. V diplomskem delu tako analiziram:

- število razpisanih vpisnih mest za izredni študij v Sloveniji,
- število vpisanih izrednih študentov po posameznih študijskih letih,
- razvitost izrednega študija na posameznih članicah Univerze v Ljubljani,
- sestavo izrednih študentov,
- financiranje izrednega študija ter
- trajanje izrednega študija.

V tretjem poglavju opredeljujem učinkovitost v izobraževanju in analiziram učinkovitost izrednega študija v Sloveniji z izračuni posameznih kazalcev, ki so namenjeni analizi notranje ekonomske učinkovitosti izobraževanja. Opredeljujem tudi pravičnost izrednega študija v Sloveniji, poglavje pa zaključujem z navedbo nekaterih predlogov in ukrepov za njegovo ureditev. V sklepu povzemam glavne ugotovitve diplomskega dela, ki kažejo na to, da sta učinkovitost in kakovost izrednega študija, kljub velikemu številu izrednih študentov slabši kot pri rednem študiju.

1. IZOBRAŽEVANJE

Izobraževanje predstavlja enega najpomembnejših kazalcev blaginje družbe. Družbeni pomen izobraževanja in vzgoje v širšem pomenu je čedalje večji. Izobraževanje postaja dejavnost, ki traja vse življenje. Čedalje več je namreč vsega, česar se je mogoče naučiti: vrednot, ki bogatijo življenje, znanja za boljšo osebnostno rast in spretnosti za izboljšanje svojega delovanja. Hkrati z večanjem pomena izobraževanja pa narašča tudi zanimanje za njegovo spremljanje. Raziskovalce zanimajo predvsem področja izobraževanja, izdatki za izobraževanje in finančni viri, izobraževalni procesi ter nenazadnje rezultati izobraževanja z namenom, da se na podlagi teh rezultatov določi politika izobraževanja. Glavni problem pri spremljanju izobraževanja pa je dejstvo, da nastanejo zaradi raznovrstnosti izobraževanja težave pri njegovi opredelitvi. Opredelitve različnih vrst izobraževanja morajo biti namreč jasno določene, saj so osnova za raziskovanje.

1.1. Vrste izobraževanj

Izobraževanje je načrtno in sistematično razvijanje človekovih potencialnih duševnih zmožnosti z njegovo lastno aktivnostjo in ob pomoči izobraževalnih sistemov (Leksikon Cankarjeve založbe, 1976, str. 372). Poznamo več vrst izobraževanj (Jelenc, 1991, str. 14):

- začetno in nadaljevalno izobraževanje oziroma izobraževanje odraslih,
- vseživljenjsko izobraževanje,
- formalno in neformalno izobraževanje,
- šolsko in zunajšolsko izobraževanje,
- splošno in poklicno izobraževanje,
- izpopolnjevanje in usposabljanje.

Začetno izobraževanje traja vse od vstopa v šolo do izstopa iz šolanja na katerikoli stopnji po končani šolski obveznosti, ko posameznik opusti izobraževanje kot temeljno življenjsko funkcijo, ki jo opravlja polni delovni čas (full – time), da bi prevzel kakšno drugo življenjsko funkcijo. To je izobraževanje otrok in mladine, ki je po svoji prevladujoči funkciji namenjeno predvsem pridobitvi temeljne splošne in poklicne izobrazbe po stopnjah in za optimalni razvoj osebnosti ter pripravo na življenje in delo. *Nadaljevalno izobraževanje* se začne tedaj, ko se posameznik po prekinitvi začetnega izobraževanja ali po končanem začetnem izobraževanju znova kakorkoli vključi v izobraževanje, vendar pri tem upoštevamo le tisto izobraževanje, ki je namerno in organizirano. Sem uvrščamo izobraževanje odraslih, ki omogoča pridobivanje višjih stopenj izobrazbe, vse vrste usposabljanja in izpopolnjevanja znanja za življenje in delo, ter za nadaljnje razvijanje človeških sposobnosti. Fazo nadaljevalnega izobraževanja lahko poimenujemo z različnimi izrazi, kot so izredno izobraževanje, izobraževanje ob delu in izobraževanje iz dela, ki so bili oblikovani glede na trenutni položaj izobraževanja.

Vseživljenjsko izobraževanje (učenje) temelji na ideji, da izobraževanje ni enkrat za vselej dana izkušnja, temveč je proces, ki se mora nadaljevati vse življenje. Vseživljenjsko

izobraževanje tako obsega namerno in priložnostno učenje ter pridobivanje izkušenj (Jelenc, 1991, str. 73-74).

Formalno izobraževanje je definirano kot kronološko urejeno izobraževanje. Poteka na osnovnih šolah, srednjih šolah, univerzah in specializiranih visokih šolah. Učenci morajo biti uradno vpisani in registrirani. *Neformalno izobraževanje* pa je opredeljeno kot izobraževanje po programu, kjer vpis in registracija učencev nista obvezna (Jelenc, 1991, str. 12).

Šolsko izobraževanje pomeni izobraževanje v okviru formalnega izobraževalnega sistema, *zunajšolsko izobraževanje* pa je definirano kot izobraževanje zunaj formalnega izobraževalnega sistema in vključuje tudi poklicno usposabljanje (Jelenc, 1991, str. 32).

Splošno izobraževanje je opredeljeno kot razvijanje splošne kulture v najširšem smislu. *Poklicno izobraževanje* je definirano kot sistematično razvijanje znanja, stališč in spretnosti, ki se zahtevajo od posameznika, da bi lahko opravljal svoja poklicna dela in naloge (Jelenc, 1991, str. 29).

Izpopolnjevanje pomeni razširjanje, poglobljanje, posodabljanje in dopolnjevanje znanja ter spretnosti. *Usposabljanje* je postopen razvoj ravnanja, znanja in spretnosti (Jelenc, 1991, str. 29).

1.1.1. Vrste izobraževanj v Sloveniji

V Sloveniji poteka proces izobraževanja na naslednjih področjih (Zakon o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja, 1996):

- predšolska vzgoja,
- osnovnošolsko izobraževanje,
- izobraževanje otrok, mladotnikov in mlajših polnoletnih oseb s posebnimi potrebami,
- osnovno glasbeno izobraževanje,
- nižje in srednje poklicno izobraževanje,
- srednje strokovno in tehniško izobraževanje,
- srednje splošno izobraževanje,
- višje strokovno izobraževanje,
- izobraževanje v domovih za učence in v dijaških domovih,
- izobraževanje odraslih: visoko strokovno izobraževanje, univerzitetno izobraževanje.

1.1.1.1. Visokošolsko izobraževanje v Sloveniji

Slovensko visoko šolstvo je bilo temeljito prenovljeno sredi devetdesetih let, po uveljavitvi Zakona o visokem šolstvu ob koncu leta 1993. Ta zakon navaja, da so visokošolski zavodi univerze, fakultete, umetniške akademije in visoke strokovne šole (Zakon o visokem šolstvu,

1993). Študij na visokošolskih zavodih poteka po študijskih programih za pridobitev izobrazbe in za izpopolnjevanje. Ti študijski programi so:

- dodiplomski: za pridobitev visoke strokovne izobrazbe in univerzitetne izobrazbe,
- podiplomski: za pridobitev specializacije, magisterija ali doktorata znanosti.

Študijski programi se izvajajo kot redni ali kot izredni študij (Zakon o visokem šolstvu, 1993). Študij za pridobitev visoke strokovne izobrazbe traja od tri do štiri leta, za pridobitev univerzitetne izobrazbe pa od štiri do šest let. Kdor opravi vse obveznosti po programu, dobi ustrezno visokostrokovno ali univerzitetno diplomo. Diplomanti visokega strokovnega programa lahko študij nadaljujejo s podiplomskim specialističnim študijem, ali pa pod določenimi pogoji vpišejo univerzitetni program, diplomanti univerzitetnih programov pa lahko nadaljujejo študij neposredno s podiplomskim magistrskim študijem. Podiplomski študij v Sloveniji se izvaja večinoma kot izredni študij.

Slovenija si je že sredi 1990-ih let zadala končni cilj oblikovanja visokošolskega sistema. Oblikovan naj bi bil sodoben, evropsko primerljiv visokošolski sistem, v katerem se bodo uveljavili mednarodni standardi. Tako so bile pod vplivom Lizbonske konvencije in Bolonjske deklaracije sprejete odločitve o vpeljavi instrumentov, kot so kreditni sistem študija, priloga k diplomi ter zagotavljanje kakovosti. Novosti naj bi se uvajale postopoma, tako da bi nova struktura študija v celoti zaživela leta 2010. Med največje spremembe sodi uvajanje kreditnih točk v visokošolski sistem. Novost so tudi takoimenovani skupni študijski programi, ki jih bo skupaj sestavilo več domačih ali domačih in tujih visokošolskih zavodov. Vsi visokošolski zavodi, ki bodo tak program oblikovali in izvajali, bodo morali o tem skleniti poseben sporazum in se v njem natančno dogovoriti tudi o skupni diplomski listini ter o prilogi k diplomi (Predlog Zakona o spremembah in dopolnitvah Zakona o visokem šolstvu, 2004, str. 20-38)

Poleg naštetih študijskih programov bodo visokošolski zavodi lahko pripravljali in organizirali tudi različne programe za izpopolnjevanje. Ti programi se štejejo za obliko vseživljenjskega izobraževanja. Za visokošolske zavode, ki opravljajo javno službo, je še naprej predpisan slovenski učni jezik, izjemoma pa tudi tuji jezik. Novost na tem področju je, da bo visokošolski zavod lahko v tujem jeziku izvajal dele študijskih programov, če bo vanje vpisano večje število tujih študentov. Do sedaj jih je lahko izvajal le, če so pri izvajanju sodelovali gostujoči visokošolski učitelji iz tujine.

1.2. Trendi v visokošolskem izobraževanju

V razvitih državah pomen nadaljevalnega izobraževanja narašča. Ob velikih družbenih in tehnoloških spremembah postajata začetno izobraževanje in formalna izobrazba le podlaga nadaljnega učenja in specializacije (Jerovšek, 1980, str. 83-95). Tako se kljub številnim oviram vse več ljudi, zlasti v razvitih državah, občasno ali večkrat vključuje v visokošolsko izobraževanje.

Vedno večji pomen nadaljevalnega izobraževanja je povezan tudi s širšimi dejavniki, ki so posledica demografskega, socialnega, gospodarskega in tehnološkega razvoja (Mihevc, 1995, str. 61-62):

1. Nižja stopnja natalitete v tehnološko razvitih družbah. Na univerzah namreč ugotavljajo, da se zmanjšuje povpraševanje tradicionalnih kandidatov za študij.
2. Vlade se zavedajo, da za uspešno gospodarstvo in nacionalno gospodarsko tekmovalnost na svetovnem trgu potrebujejo vse več visokošolsko izobraženih kandidatov.
3. Potrebe po visokošolsko izobraženih strokovnjakih in novem specializiranem znanju naraščajo tudi zaradi revolucionarnega razvoja tehnologij, zlasti računalniške in elektronske informacijske tehnologije. Prilagajanje novim tehnološkim spremembam pa zahteva novo učenje in prilagajanje odraslih.

1.3. Modeli visokošolskega izobraževanja

Evropski sistemi izobraževanja poznajo veliko modelov visokošolskih sistemov. Od vseh rešitev pa so za slovenske visokošolske razmere najbolj zanimivi trije osnovni modeli:

- stopnjevana visoka šola,
- integrirana visoka šola,
- razčlenjena visoka šola.

Te tri oblike študija so s številnimi različicami značilne za evropske ter tudi za druge države po svetu (Razvoj visokega strokovnega šolstva v RS, 1994, str. 89-94).

1.3.1. Stopnjevana visoka šola

Stopnjevana visoka šola je oblika visokošolskega študija, ki je bila za slovenski visokošolski sistem značilna do uvedbe Zakona o visokem šolstvu (Zakon o visokem šolstvu, 1993). Diplomanti višješolskega programa lahko študij nadaljujejo na ustanovah z visokošolskimi programi. Po končanem visokošolskem programu je študent diplomant dveh programov in sicer višjega in visokošolskega.

1.3.2. Integrirana visoka šola

Ta šola je zastopana s številnimi različicami tako imenovanega Y – modela. Za ta model je značilno, da je vstop v visokošolsko izobraževanje lahko iz srednje šole z opravljeno maturo ali iz srednje strokovne šole z opravljenim zaključnim izpitom v oba profila (UNI ali VPŠ) Y – modela. Izbira poti po Y – modelu je odvisna od vrste zaključnega izpita srednje šole. Omogočena je poljubna izbira poti pod točno določenimi pogoji (uspeh v srednji šoli, opravljanje dopolnilne mature, opravljanje premostitvenih izpitov). V Y – modelu se opravi

izbira poti na koncu skupnega dela modela in je odvisna od uspeha v tem delu modela, kjer lahko postavljamo dopolnilne pogoje. Število skupnih semestrov je različno, najbolj pogosto pa traja skupni del štiri semestre. Snovi v skupnih semestrih so lahko iste, različne ali delno različne (definirani pogoji pretopa). Diplomsko delo lahko študent dela v času študija, lahko pa je predviden poseben semester za njeno izdelavo ali dokončanje (Razvoj visokega strokovnega šolstva v RS, 1994, str. 91). Integrirana visoka šola je že skoraj v celoti vpeljana tudi v naš visokošolski sistem.

1.3.3. Razčlenjena visoka šola

Ta šola izhaja iz delitve visokošolskega študija glede na zaključeno srednjo šolo. Za vstop v visokošolski strokovni študij (VPŠ) je treba zaključiti srednjo strokovno šolo in opraviti zaključni izpit, vstop v univerzitetni visokošolski študij pa omogoča opravljena matura. Večina teh modelov ne dopušča izbire načina študija. Vsi vstopi in prehodi z VPŠ na UNI zahtevajo določene dopolnilne obveznosti. Trajanje študija se od modela do modela razlikuje. Diplomsko delo je lahko v celoti vključeno v čas študija, ali pa je za njegovo izdelavo oziroma dokončanje predviden poseben semester. Razčlenjen del visokošolskega študija se kaže tudi v slovenskem visokošolskem sistemu in sicer z Zakonom o visokem šolstvu iz leta 1993.

1.4. Organizacija in ponudba visokošolskega izobraževanja v nekaterih zahodnoevropskih državah

Za nadaljevalno izobraževanje v zahodnoevropskih državah je značilno razvijanje alternativnih struktur in fleksibilnih študijskih programov ter ustvarjanje druge priložnosti, zlasti za ženske, delavce in pripadnike etničnih manjšin. Med državami in institucijami visokega šolstva obstajajo velike razlike, kot so na primer vpisna merila, načini študija, točkovni transfer, svetovanje in informiranje.

Za institucije visokega šolstva, ki omogočajo nadaljevalno izobraževanje je značilno:

- priznavanje prejšnjih delovnih ali drugih izobraževalnih izkušenj pri vpisu,
- organiziranje posebnih sprejemnih izpitov ali testov sposobnosti,
- organiziranje stopenjskega izrednega študija na določenih vrstah institucij ali v določenih študijskih programih, vključno z večernimi ali poletnimi šolami vred,
- možnost modularne strukture stopenjskega študija,
- možnost sendvič programov,
- možnost za prenašanje točk med različnimi institucijami,
- možnost interaktivnega načina komuniciranja med profesorji in študenti ter organiziranje svetovalne in informativne službe za potrebe študentov in kandidatov.

V večini držav je ponudba izrednega študija osredotočena na določenih predmetnih področjih kot so: humanistika, družboslovje, menedžment, izobraževanje, pravo in zdravstvena nega.

Ponudba izrednega študija medicine, tehnike in naravoslovja je po navadi veliko bolj skromna. Ponudba neposrednega izrednega študija je osredotočena na multiuniverzah in kolidžih v populacijsko strjenih območjih držav, ponudba študija na daljavo pa je bolj popularna v ruralnih in manj naseljenih območjih, čeprav imajo tovrstno ponudbo tudi drugje.

Visokošolske institucije ponujajo tri vrste nadaljevalnega izobraževanja (Mihevc, 1995, str. 72-73):

- stopenjski programi visokošolskega izobraževanja, ki se končujejo z akademskimi diplomami,
- splošno izobraževanje v obliki nešolskih predavanj za širšo javnost,
- nadaljnje strokovno izobraževanje v obliki krajših programov za osvežitev in posodabljanje poklicnega znanja.

1.4.1. Velika Britanija

Britansko visokošolsko nadaljevalno izobraževanje izhaja iz dveh tradicij:

- *liberalne tradicije*
- *ekonomsko determinirane tradicije*

Konec 19. stoletja je število izrednih študentov povsod, razen na Oxfordu in Cambridgeu presegalo število rednih študentov. V prvi polovici 20. stoletja zasledimo nenehno večanje števila rednih študentov kot posledico zapiranja in elitistične usmerjenosti univerz, ki so začele zaradi izdatne finančne podpore vlade vpeljevati stroge vpisne pogoje. Med obema svetovnima vojnoma so na univerzah ustanavljali prve dislocirane oddelke za izobraževanje odraslih. Za obdobje od sredine 1950-ih let do sredine 1970-ih let je značilno ustanavljanje novih institucij visokega šolstva in ekspanzija ponudbe rednega izobraževanja. Za obdobje od sedemdesetih let dalje pa je značilna vnovična rast izrednega visokošolskega izobraževanja.

Zadnja leta namenja vlada veliko pozornosti raznim oblikam ponudbe visokošolskega izrednega študija predvsem zaradi vloge visokega šolstva pri krepitvi konkurenčnosti nacionalnega gospodarstva. Izvajalci sodobnega britanskega visokošolskega izobraževanja odraslih so:

- politehnike,
- kolidži in inštituti v visokem šolstvu,
- univerze¹,

---

¹ Študij na univerzah je pogosto organiziran v večernih urah in ob koncu tedna ter med počitnicami.

- odprta univerza¹.

Nadaljevalno visokošolsko izobraževanje v Veliki Britaniji omogoča vrsta institucij od univerz do številnih visokošolskih kolidžev in inštitutov. Študenti lahko med visokošolskim izobraževanjem zaprosijo za denarno pomoč. Subvencijo lahko dobijo samo tisti, ki so stari vsaj 25 let, ko začnejo visokošolski študij. Nekatere visokošolske institucije študentom pri vpisu priznavajo nekatere življenjske izkušnje, enakovredne izobraževalnim.

1.4.2. Nizozemska

Nizozemska vlada je skušala dostopnost nadaljevalnega izobraževanja razširiti z diverzificiranim visokošolskim izobraževalnim sistemom. Integriran in prožen sistem naj bi zajemal tako redne študijske programe kot tudi programe nadaljnega visokošolskega izobraževanja. Fleksibilnost zagotavljajo z najrazličnejšimi kombinacijami študija in zaposlitve.

Študenti se lahko v okviru nadaljevalnega visokošolskega študija izobražujejo na treh tipih institucij:

- univerzah,
- institutih HBO²,
- neodvisni odprti univerzi.³

1.4.3. Finska

Finska ima uniformno in znanstveno utemeljeno visoko šolstvo. Nadaljevalno visokošolsko izobraževanje je možno v obliki:

- *poletnih univerz*
- *centrov za nadaljnje izobraževanje*
- *odprte univerze*

---

¹ Namenjena je študentom, stari 21 let ali več. Dostop ni odvisen od vpisnih pogojev, ki jih zahtevajo univerze. Odprta univerza organizira študij na daljavo, ki poteka dopisno na domu, pa tudi po radiu in televiziji. Poučevanje je organizirano kot kombinacija kakovostno napisanega študijskega gradiva ter mreže regionalnih in lokalnih mentorjev.

² HBO-hoger beroepsonderwijs. Organizirajo poklicne visokošolske programe in so usmerjeni v aplikativno znanost. Lahko so v državni, mestni ali zasebni lasti. Njihovo število se z leti naglo zmanjšuje. Diplomanti HBO se lahko vpišejo na univerzo s prestopnimi oziroma prenosnimi točkami.

³ Ponuja študij na daljavo zaposlenim ljudem, ki se ne morejo vpisati na redne študijske programe. Vpis ni omejen z nikakršno poprežno stopnjo izobrazbe. Edina formalna omejitev pri vpisu je starost 18 let in več. Študenti lahko sestavijo individualni študijski program po svojih željah in potrebah trga dela. Nizozemski model odprte univerze se razlikuje od britanske predvsem v tem, da je posebna pozornost namenjena dopisnim programom študija. Avdiovizualni in interaktivni mediji se uporabljajo le tedaj, ko se študijska snov ne more predstaviti le kot poslano napisano gradivo.

Za Finsko velja, da so tradicionalni študenti za zdaj še strogo ločeni od študentov, ki izredno študirajo na centrih za nadaljnje izobraževanje, vendar pa takšna segmentacija verjetno ne bo več dolgo mogoča. V prihodnosti bodo morali univerzitetni učitelji prevzeti odgovornost za poučevanje tako rednih kot izrednih študentov.

1.4.4. Francija

V Franciji sega zgodovina nadaljevalnega visokošolskega izobraževanja v leto 1971, ko je bil sprejet zakon, ki obvezuje vsa podjetja z več kot 10 zaposlenimi, da prispevajo denar za nadaljevalno izobraževanje svojih delavcev.

Ločimo dve obliki nadaljevalnega izobraževanja:

- klasični izredni študij,
- krajši programi za zaposlene, predvsem za tehnike in menedžerje.

Veliko oviro pri uveljavljanju nadaljevalnega izobraževanja predstavljajo univerzitetni profesorji, ki uživajo v Franciji veliko samostojnosti. Noben organ univerze jih namreč ne more prisiliti k sodelovanju v nadaljevalnem izobraževanju, če si tega ne želijo sami. Prevelika vključenost v nadaljevalno izobraževanje lahko celo škodi njihovi karieri, kajti promocija je skoraj zmeraj odvisna predvsem od njihovega raziskovalnega dela.

Dodaten problem pa predstavlja tudi integriran visokošolski sistem, kar pomeni, da je oddelek za nadaljevalno izobraževanje sestavni del univerzitetnega sistema, in sicer ne le organizacijsko, temveč tudi politično, znanstveno in pedagoško. Toda integriran sistem je težko upravljati. Pojavljajo se administrativni in akademski problemi, poleg tega pa integriran sistem ne ponuja krajših programov usposabljanja, ki bi ustrezali posebnim interesom posameznih podjetij. Naletimo na paradoks. Univerze se namreč s tem, ko olajšujejo ljudem dostop do študijskih programov, ki vodijo do diplom in raziskovalnih ugotovitev, oddaljujejo od trga nadaljevalnega izobraževanja. Takšna univerzitetna ponudba nadaljevalnega izobraževanja pa ni profitna. V zadnjem času postaja struktura nadaljevalnega univerzitetnega izobraževanja vse bolj avtonomna. Za nadaljevalno izobraževanje se zaposlujejo predavatelji in svetovalci, ki niso člani akademske skupnosti, pojavljajo se inovacije v izobraževalnem procesu, v metodah in v vsebini poučevanja.

2. IZREDNI ŠTUDIJ V SLOVENIJI

2.1. Definicija izrednega študija

101. člen Statuta Univerze v Ljubljani o izrednem študiju pravi, da se študij organizira kot izredni, kadar to dopuščajo lastne kadrovske in prostorske možnosti članice, ki program izvaja, in če narava študija dopušča, da se del študija izvaja brez osebne navzočnosti študenta, ne da bi zaradi tega trpela njegova kvaliteta. Članica, ki izvaja program študija kot izredni

študij, je dolžna organizirati za izredne študente oblike pedagoškega dela (predavanja, konzultacije, vaje, kolokviji ipd.) v skladu z veljavnim študijskim programom. V tem primeru mora posebej organizirani del pedagoškega dela obsejati najmanj 30 odstotkov pedagoškega dela za redne študente. Oblika izrednega študija je tudi študij na daljavo.

102. člen Statuta Univerze v Ljubljani o izrednem študiju pravi, da mora biti izredni študij po vsebini in zahtevnosti enak rednemu študiju. Izredni študent mora opraviti vse obveznosti, ki se zahtevajo v okviru rednega študija. Če se v okviru rednega študija zahtevajo posebni pogoji za pristop k izpitu ali za zagovor diplomske naloge, velja to tudi za izredni študij iste smeri. Študent izrednega študija lahko pod pogoji, ki jih predpiše članica s pravili, nadaljuje študij kot študent rednega študija.

2.2. Zakonska ureditev izrednega študija

Z uveljavitvijo Zakona o visokem šolstvu, ki je stopil v veljavo 1.1.1994, se status študenta opredeljuje enotno. Študent je oseba, ki se vpiše na visokošolski zavod na podlagi razpisa za vpis in se izobražuje po ustreznem študijskem programu na dodiplomskem ali podiplomskem študijskem programu (Bela knjiga o vzgoji in izobraževanju v RS, 1995, str. 271).

Študijski programi se izvajajo kot redni študij, kadar narava študijskega procesa to dopušča pa tudi kot izredni študij. Gre torej za prilagoditev organizacije in časovne razporeditve izvedbe izrednega študija (Bela knjiga o vzgoji in izobraževanju v RS, 1995, str. 269).

Pomen nekdanjega razlikovanja rednih študentov ter študentov ob delu oziroma izrednih študentov se je temeljito spremenil. Pogoj za vpis v izredni študij ni več sklenjeno delovno razmerje, kot je to nekoč urejal Zakon o usmerjenem izobraževanju. Nekdaj so morale izobraževalne organizacije poleg tako imenovanega izobraževanja pred vstopom v delo omogočiti tudi vključevanje v izobraževanje iz dela ali ob delu za delavce in druge delavne ljudi.

Ta dva načina izobraževanja sta bila natančneje opredeljena tako, da se je za *izobraževanje iz dela* štelo izobraževanje oseb, ki so jih v izobraževanje za pridobitev oziroma izpopolnjevanje strokovne izobrazbe napotile organizacije združenega dela (Mihevc, 1995, str. 124). Za *izobraževanje ob delu* pa se je štelo izobraževanje oseb, ki so v času izobraževanja za pridobitev ali izpopolnjevanje strokovne izobrazbe v delovnem razmerju oziroma samostojno opravljajo dejavnost z osebnim delom ter v celoti ali vsaj deloma opravljajo svoje delovne obveznosti (Mihevc, 1995, str. 124).

Na temelju opisane ureditve v Zakonu o visokem šolstvu tako ni razlogov za ločevanje položaja študentov, ki so vključeni v vsebinsko enake študijske programe z javno veljavnostjo, ki bodo pridobili enakovredno javno veljavno visokošolsko izobrazbo, glede na to, da je študij brezplačen ali za plačilo, oziroma redni ali izredni. Izhodišče za pridobitev položaja študenta z vsemi pravicami je lahko le dejstvo, da posameznik opravlja študijske

obveznosti redno, kot edino ali glavno dejavnost in dejstvo, da ni zaposlen, samozaposlen ali prijavljen kot iskalec zaposlitve.

2.2.1. Bolonjski proces

Leta 1999 je bila v Bologni podpisana deklaracija o Evropskem visokošolskem prostoru, ki podpisnicam nalaga odločitve o novi strukturi študija. Celoten proces oblikovanja spremenjenega visokošolskega sistema naj bi bil zaključen leta 2010. Uvedene spremembe na področju visokošolskega izobraževanja bodo vplivale tako na redni kot tudi na izredni študij.

Osnovna načela Bolonjske deklaracije, ki se uresničujejo tudi v Sloveniji so (Uresničevanje načel Bolonjske deklaracije, 2004, str. 15-25):

- sprejetje zlahka prepoznavnega in primerljivega dvostopenjskega študija
- visoko šolstvo kot javna dobrina
- sprejetje kreditnega sistema študija
- uveljavljanje mobilnosti študentov in visokošolskih učiteljev
- zagotavljanje kakovosti visokošolskega študija
- priloga k diplomi
- vseživljenjsko učenje

2.2.2. Pravice nezaposlenih študentov

V zadnjih letih se v izredni študij ob že zaposlenih osebah vpisujejo tudi nezaposleni, praviloma takrat, ko se zaradi premajhnega števila točk ne uspejo uvrstiti v študijske programe rednega študija, za katere velja omejitve vpisa. Med pravicami, ki jih lahko uveljavljajo nezaposleni študenti, velja opozoriti zlasti na naslednje (Kakovost univerze - naša skupna skrb. Glavne ugotovitve in predlogi iz samoevalvacijskih poročil članic UL, 2000, str. 17-19):

- pravica do zdravstvenega zavarovanja po Zakonu o zdravstvenem varstvu in zdravstvenem zavarovanju (zavarovanje družinskih članov),
- pravica do družinske pokojnine po Zakonu o pokojninskem in invalidskem zavarovanju,
- pravica do preživnine po Zakonu o zakonski zvezi in družinskih razmerjih,
- upoštevanje teh študentov kot vzdrževanih družinskih članov po Zakonu o dohodnini,
- pravice v Študentski organizaciji po Zakonu o skupnosti študentov,
- možnost opravljanja občasnih in začasnih del preko pooblaščenih organizacij (študentski servisi) pod pogoji, ki jih določajo predpisi,
- upravičenost do subvencioniranja študentske prehrane, pod pogoji, ki jih določajo predpisi,
- možnost bivanja v študentskih domovih pod pogoji, ki jih določajo predpisi.

Te pravice veljajo tako za redne kot za izredne študente, če ne uživajo pravic iz kakšnega drugega naslova (npr. iz delovnega razmerja, iz zavarovanja za primer brezposelnosti ipd.). Med pravicami študenta, ki ni zaposlen ali samozaposlen, je najbolj pomembna pravica do preživljanja s strani staršev, oziroma pravica do družinske pokojnine v primeru smrti enega ali obeh roditeljev. Gre za določila, ki jih opredeljujejo Zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih, Zakon o pokojninskem in invalidskem zavarovanju ter Zakon o zdravstvenem varstvu in zdravstvenem zavarovanju (Kakovost univerze - naša skupna skrb. Glavne ugotovitve in predlogi iz samoevalvacijskih poročil članic UL, 2000, str. 17-19):

2.3. Oblike izrednega študija

V Sloveniji poteka dodiplomski visokošolski izredni študij v glavnem tradicionalno, v obliki predavanj z morebitno diskusijo in seminarскими vajami. Za nadaljevanje izobraževanja fakultete uporabljajo razne oblike tečajev, vodenega samoizobraževanja, seminarjev, ciklusov predavanj z diskusijo, referatov udeležencev, krožkov, internih predavanj za delavce fakultete, posebnih programov za zaključene skupine po naročilu podjetij ali zavodov ter delavnic (Jelenc, 1990, str. 108). V tujini se oblike nadaljevalnega izobraževanja precej razlikujejo od naših in sicer po kakovosti storitev, številu vpisanih ter po številu pridobljenih diplom ali certifikatov v nadaljevalnem izobraževanju.

Pri nas se počasi uvaja izobraževanje na daljavo, organiziranega samostojnega učenja in svetovanja pa na naših fakultetah skoraj ne srečamo. Kar se tiče drugih oblik lahko rečemo, da so pri nas kar dobro zastopane, vendar le v sklopu dopolnjevanja in obnavljanja znanja in trajajo največ nekaj dni. Velika pomanjkljivost na področju visokošolskega nadaljevalnega študija je v Sloveniji pomanjkanje daljših programov (6-12 mesecev) s pridobitvijo univerzitetnega certifikata. Najbolj primerni obliki pri nas bi bili izobraževanje na daljavo in vodeno samoizobraževanje (Klemenc, 1995, str. 45-59).

2.3.1. Odprto učenje

Odprto učenje pojasnjujejo kot obliko, ki naj bi odstranila pretirane vezi, v katere formalno izobraževanje vklepa učenje. Poznamo dve usmeritvi v odprtem učenju:

1. vsesplošno širjenje znanja; to znanje strokovnjaki ocenjujejo in na podlagi ocen podeljujejo certifikate. Cilj je pridobivanje znanja, ki posamezniku pomaga boljše opravljati naloge na delovnem mestu.
2. razvojna usmeritev; njen cilj je razvoj celotne človekove osebnosti in s tem sposobnosti samostojnega razmišljanja.

Temeljni cilj odprtega učenja je, da je posameznik pri učenju čimbolj neodvisen. Na podlagi različnih študij so strokovnjaki prišli do spoznanja, da razmere v Sloveniji ne dopuščajo, da bi

odprto učenje vpeljali v dodiplomski študij, saj odrasli študentje še niso dovolj usposobljeni za tak način učenja. Primernejša oblika bi bil zato študij na daljavo, ki upošteva tudi načela odprtega učenja.

2.3.2. Izobraževanje na daljavo

Obstaja veliko različnih definicij študija na daljavo, vsem definicijam pa je skupno tole stališče (Mihevc, 1995, str. 319):

- tedaj, ko poteka proces študij na daljavo, sta učenec in učitelj prostorsko ločena, obe sestavini procesa, prenašanje in sprejemanje znanja, pa ne potekata sočasno;
- študijski proces poteka v sklopu določene izobraževalne ustanove;
- ustvarjena mora biti dvosmerna komunikacija na daljavo med mentorjem in študentom, lahko pa se mentor občasno srečuje s posameznim študentom, s skupino ali pa se srečujejo študenti sami;
- takšno obliko študija dopolnjujejo in olajšujejo najrazličnejši tehnični pripomočki.

Bistvo študija na daljavo je v tem, da je študent redko ali pa nikoli v neposrednem stiku s profesorjem. To pomanjkljivost premostimo s kakovostnim študijskim gradivom in stalnimi individualnimi povratnimi informacijami (Svetina, 1998, str. 85). Študij na daljavo ima v svetu že dolgoletno tradicijo, po kvaliteti je enakovreden tradicionalnemu izobraževanju in ima iz leta v leto večjo veljavo. Tej obliki študija pa odpirajo nove perspektive tehnološki razvoj na področju informacijske tehnologije in telekomunikacij. Študij na daljavo je uveljavljen v večini zahodnoevropskih držav (Franciji, Veliki Britaniji, Nemčiji, Belgiji, Nizozemski, Norveški, Danski, Irski, Avstriji, Švici, Italiji, Španiji in Portugalski), v večini vzhodnoevropskih držav pa se še pripravljajo na njegovo uvajanje.

V Sloveniji so pričeli z razvojno-raziskovalnim projektom uvajanja študija na daljavo na visokošolske ustanove leta 1991 na Centru za razvoj univerze, Ekonomska fakulteta pa je prva pričela izvajati poskusne programe študija na daljavo in sicer v študijskem letu 1995/96 za študijski program Visoke poslovne šole.

2.3.3. Svetovanje

Ko govorimo o svetovanju na visokošolskih ustanovah, imamo v mislih dve obliki svetovanja:

- svetovanje pred vpisom na visokošolsko ustanovo, ki ima vlogo usmerjanja
- svetovanje med potekom vzgojno-izobraževalnega procesa nekega študenta

Svetovanje pred vpisom poteka v obliki pogovorov med potencialnim študentom in svetovalcem, ki mu pomaga pri izbiri študijskega programa. Svetovanje med potekom vzgojno-izobraževalnega procesa pa zajema nasvete in pomoč odraslim študentom med

študijskim procesom vse do konca njihovega izobraževanja. V tujini je tako svetovanje nujni del vzgojno-izobraževalnega procesa, saj visokošolske institucije pojmujejo odraslega študenta kot celostno osebo, katere učenje poteka v povezavi s preteklimi izkušnjami, trenutnimi okoliščinami in izpolnjenjem želja (Kranjc, 1988, str. 154).

2.4. Financiranje izrednega študija

2.4.1. Stroški izobraževanja

Ker je s stroški izobraževanja povezana notranja ekonomska učinkovitost izobraževanja bom nekaj več pozornosti namenila analizi stroškov izobraževanja in financiranju izobraževanja ter delitvi stroškov med različne nosilce. Pod pojmom *skupni (dejanski, denarni) stroški izobraževanja* razumemo stroške izobraževanja vseh šolajočih se v neki državi (Bevc, 1999, str. 106-107). Skupni denarni stroški izobraževanja v neki državi so vsekakor odvisni od velikosti izobraževalnega sistema (ta pa je med drugim odvisen tudi od velikosti države) oziroma od velikosti outputa izobraževalnih ustanov ter od stroškov na enoto. Skupne stroške izobraževanja lahko razmejimo na oportunitetne in denarne stroške, tekoče in kapitalne stroške, povprečne in mejne stroške ter fiksne in variabilne stroške.

Oportunitetni stroški izobraževanja v širšem pomenu besede zajemajo vsa za izobraževanje porabljen sredstva, tako denarna kot nedenarna, saj bi se vsa ta sredstva lahko uporabila za nek drug namen. Oportunitetne stroške izobraževanja lahko naprej delimo na *posredne ali skrite stroške*, ki predstavljajo večji del celotnih oportunitetnih stroškov in *neposredne (denarne) ali vidne stroške*. Lep primer skritih oportunitetnih stroškov je čas šolajočega se, ki zanj pomeni žrtvovanje tekočega zaslužka. Pomembno pa je poudariti, da niso vsi denarni izdatki, povezani z izobraževanjem, oportunitetni stroški, in sicer velja to za vse tiste denarne izdatke, ki bi se pojavljali tudi, če se posameznik ne bi izobraževal (izdatki za hrano, stanovanje itd.).

Tekoči ali operativni stroški izobraževanja se nanašajo na nakupe proizvodov in storitev (učitelji), ki prinašajo takojšnje koristi oziroma nastanejo v enem letu. To so stroški osebja, materialni stroški itd. (Bevc, 1999, str. 105). *Kapitalni stroški izobraževanja* pa se nanašajo na nakupe, ki prinašajo koristi dalj časa. To so stroški opreme in zgradb (Bevc, 1999, str. 105).

Povprečni stroški izobraževanja so skupni denarni stroški na ravni narodnega gospodarstva ali izobraževalnih ustanov, deljeni s številom šolajočih se (Bevc, 1999, str. 105). *Mejni strošek izobraževanja* pa pomeni prirastek skupnih stroškov, če se število šolajočih se poveča za eno enoto (Bevc, 1999, str. 105).

Fiksni stroški izobraževanja so stroški, ki so neodvisni od obsega outputa izobraževalnih ustanov, *variabilni stroški izobraževanja* pa so odvisni od obsega outputa izobraževalnih ustanov (Bevc, 1999, str. 105).

2.4.2. Financiranje izobraževanja in delitev stroškov med različne nosilce

Za financiranje izobraževanja je pomembno, da prinaša ta dejavnost tako posamezniku kot družbi ekonomske (denarne) in neekonomske (fizične) koristi (Bevc, 1999, str. 143). Pri financiranju izobraževanja lahko z vidika izvajanja storitev in z vidika njihovega financiranja govorimo o *javnem in zasebnem sektorju*. Glede na to ločimo *zasebne in javne izobraževalne ustanove*.

Zasebne izobraževalne ustanove so tiste ustanove, ki imajo nedržavne ustanovitelje in zasebno/nedržavno upravljanje, čeprav so lahko financirane tudi z javnimi sredstvi (Bevc, 1999, str. 148). Bistveno za to vrsto izobraževalnih ustanov je *zasebno financiranje izobraževanja*, torej prispevki šolajočega se oziroma šolnine. Strokovnjaki ločijo dve vrsti zasebnih ustanov in sicer tiste, ki so odvisne od države (sredstva države pomenijo več kot 50% dohodka ustanov) in tiste, ki so od države neodvisne (sredstva države pomenijo manj kot 50% dohodka ustanov).

Javne izobraževalne ustanove pa so tiste ustanove, katerih ustanovitelj in upravljaec je država, financirane pa so lahko z javnimi in drugimi viri. V tem primeru gre torej za *javno financiranje izobraževanja* iz davkov in prispevkov.

2.4.2.1. Javno financiranje izobraževanja

V grobem razlikujemo tri vrste javnega financiranja visokega izobraževanja, in sicer (Bevc, 1999, str. 154):

- subvencije izvajalcu,
- subvencije potrošniku,
- subvencije proizvajalcu prek potrošnika.

Pri prvi vrsti subvencij (subvencije izvajalcu) se državna sredstva dodeljujejo neposredno izobraževalnim ustanovam kot izvajalcem izobraževalnih storitev in raziskav. To je najbolj razširjen način dodelitve javnih sredstev izobraževanju. Pomanjkljivost tega načina javnega financiranja izobraževanja je lahko v tem, da ni zadosti odziven na želje potrošnikov.

Pri drugi vrsti subvencij (subvencije potrošniku), so namesto proizvajalcev, torej izobraževalnih ustanov, financirani potrošniki, torej šolajoči se. Te subvencije niso le alternativa prvi vrsti državnih subvencij, temveč pomenijo dodatno obliko finančne pomoči države izobraževanju. Subvencije potrošniku so denarni transferji države šolajočim se. Ti transferji pa niso namenjeni le za pokrivanje stroškov šolajočega se v zvezi s šolnino, temveč tudi za njegove druge stroške v zvezi z izobraževanjem.

Pri tretji vrsti subvencij, tako imenovanih objektno-subjektnih subvencijah, država financira izobraževalne ustanove, toda posredno, prek dodelitve sredstev subjektom (staršem ali

šolajočim se). Šolajoči se morajo ta denar porabiti za izobraževanje. Ta vrsta državnih subvencij poskuša kombinirati prednosti prvih dveh sistemov dodelitve javnih sredstev izobraževanju in se izogniti njunim slabostim. Ta način financiranja imenujemo tudi *posredno javno financiranje* izobraževalnih ustanov. Med te subvencije spada tudi *vavčer*, ki pomeni državno financiranje tako javnih kot zasebnih izobraževalnih ustanov prek potrošnikov, s ciljem okrepiti vpliv potrošnika na kakovost storitev in odpraviti brezplačno izobraževanje (Bevc, 1999, str. 169).

Vavčer je kupon z določeno kupno močjo za določeno izobraževalno storitev pridobljen od ustreznega ministrstva (Ministrstva za izobraževanje). V sistemu vavčerjev bi javne in zasebne izobraževalne ustanove lahko zaračunale šolnino, šolajoči se pa bi lahko nato izbirali med brezplačnim izobraževanjem v ustanovah, kjer je višina šolnine enaka vrednosti vavčerja, ali pa med izobraževanjem v dražjih ustanovah, kjer je šolnina višja od vrednosti vavčerja. Vavčerji naj bi pokrili obe vrsti stroškov, tako variabilne kot fiksne.

Glavne prednosti financiranja izobraževalnih ustanov z vavčerji so (Bevc, 1999, str. 170):

- pravičnost zlasti višjih ravni izobraževanja bi se povečala s povečanjem njegove dostopnosti, ker bi se tudi revni lahko vključili v izobraževanje;
- konkurenca bi bila v sistemu izobraževanja spodbujena na dveh ravneh: šolajoči se bi konkurirali za državno pomoč (vavčerje), izobraževalne ustanove pa za šolajoče se;
- povečanje konkurence med izobraževalnimi ustanovami za šolajoče se bi spodbudilo ustanove k povečanju učinkovitosti uporabe sredstev in izboljšanju kakovosti izobraževanja, s slednjim pa k povečanju kakovosti outputa v smislu znanja šolajočih se;
- razpoložljiva nacionalna sredstva za izobraževanje bi se povečala, ker bi bilo več staršev oziroma šolajočih se ob prejemu vavčerja pripravljenih vložiti v izobraževanje svoja sredstva, kot če teh ne bi bilo.

Glavni pogoji za učinkovitost tega mehanizma financiranja so:

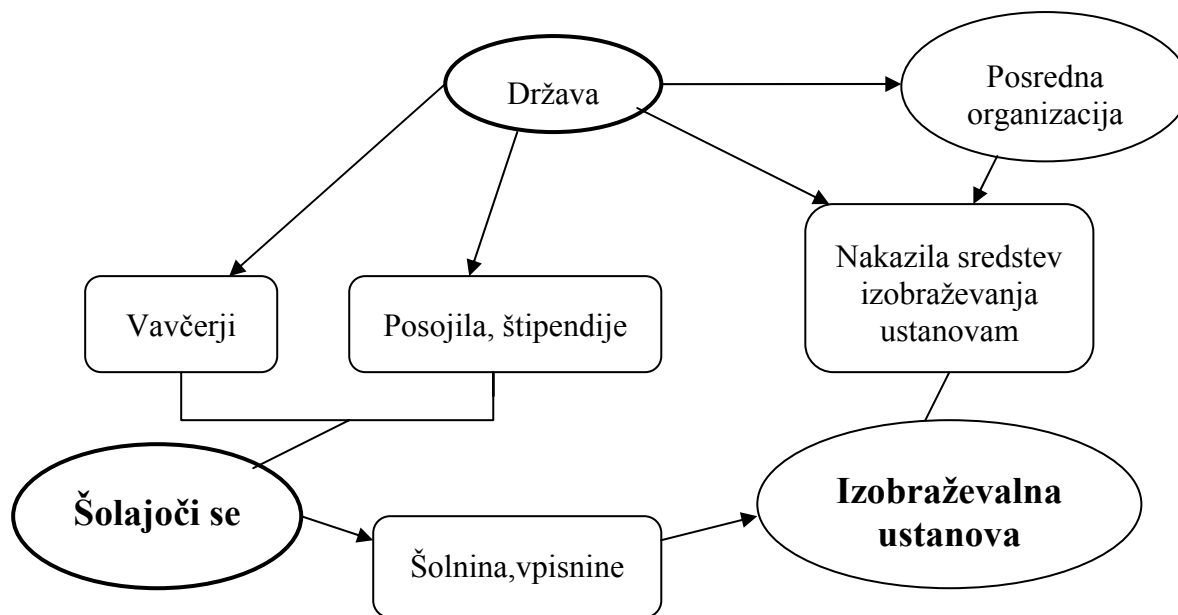
- šolajoči se oziroma prejemnik vavčerja mora imeti na dosegu več izobraževalnih ustanov oziroma izobraževalnih programov v okviru iste ustanove;
- izobraževalne ustanove morajo biti raznovrstne, obenem pa precej avtonomne pri določanju svojega izobraževalnega programa.

Nasprotniki financiranja izobraževalnih ustanov z vavčerji izpostavljajo tveganja pri tem mehanizmu financiranja in sicer:

- oteženo doseganje nacionalnih ciljev;
- povečanje socialnega razslojevanja oziroma zmanjšanje pravičnosti;
- napačen izbor šolajočega se v primeru pomanjkljivih informacij za ustrezno oceno kakovosti izobraževalne ustanove;

- omejen izbor izobraževalne ustanove ali izobraževalnega programa zaradi geografskih razlogov;
- izobraževalne ustanove so prepuščene velikim nihanjem v financiranju.

Slika 1: Potencialne poti prenosa državnih sredstev k izobraževanju

Vir: Albrecht, Ziderman, 1992, str. 117.

Visokošolsko izobraževanje mladine je bilo v pretežnem delu sveta do 1980-ih let, ko se je začelo splošno omejevanje javnih izdatkov, skoraj v celoti financirano iz javnih sredstev. V osemdesetih letih prejšnjega stoletja pa so prišli do spoznanja, da je za izobraževanje potrebno veliko več sredstev, kot jih lahko nameni vlada iz državnega proračuna in večina držav je prišla do spoznanja, da ko postane visokošolsko izobraževanje množično, ne more biti več brezplačno, ker to ni niti dobro niti poceni, zlasti pa ni učinkovito in pravično. Slednje igra pomembno vlogo pri financiranju izobraževanja, kajti tri osnovne zahteve, na katere naletimo pri financiranju izobraževanja so:

- zadostnost sredstev,
- učinkovitost v uporabi sredstev,
- pravičnost porazdelitve sredstev.

Na osnovi vrste analiz, ki so jih opravili strokovnjaki širom sveta sta nastala dva glavna nauka o pravičnosti financiranja izobraževanja, in sicer (Bevc, 2003, str. 70) :

1. pokrivanje stroškov s strani šolajočega se je pravičen način za naglo širjenje izobraževanja, zlasti na tretji ravni;

2. javna sredstva za izobraževanje bi morala biti usmerjena predvsem k revnim slojem prebivalstva.

2.4.2.1.1. Finančna pomoč države šolajočim se

V grobem lahko ločimo *posredne* in *neposredne* oblike državne finančne pomoči študentom.

Neposredne oblike finančne pomoči so lahko državne ali nedržavne. Med neposredne oblike finančne pomoči štejemo (Bevc, 1999, str. 178):

- prispevek staršev,
- štipendije iz različnih virov in z različnimi pogoji za pridobitev in ohranitev,
- posojila šolajočim se, v katera je ali pa ni vključena država,
- vavčerji.

Posredne oblike finančne pomoči študentom so (Bevc, 1999, str. 179):

- subvencionirane storitve šolajočim se (prehrana, prevoz, bivališče, študijski material),
- plačilo zdravstvenega in socialnega zavarovanja,
- davčne olajšave šolajočim se, diplomantom ali staršem za njihove izdatke za izobraževanje šolajočega se,
- otroški dodatek,
- subvencionirane zaposlitvene možnosti,
- subvencionirana šolnina.

2.4.2.2. Zasebno financiranje izobraževanja

Pod širšo opredelitvijo zasebnega financiranja izobraževanja razumemo vse nedržavne vire financiranja (šolnine, darila, dohodek od prodaje storitev). Širša opredelitev pa zajema tudi ožjo opredelitev, to je prispevek šolajočega se oziroma šolnina.

Šolnina je denarno plačilo šolajočega se izobraževalni ustanovi za pokritje njenih stroškov v zvezi z njim. Za šolajočega se je šolnina strošek vstopa v izobraževanje, za izobraževalno ustanovo vir dohodka, za oba pa je šolnina cena za prejeto oziroma opravljeno izobraževalno storitev. Šolnino plačajo šolajoči se sami iz svojih dohodkov, posojil ali štipendij ali pa njihovi starši, širša družina, lahko pa tudi delodajalec ali država (Bevc, 1999, str. 197).

Pri nas ustava prepoveduje zaračunavanja šolnine za redni (full-time) študij, medtem ko morajo izredni (part-time) študenti šolnine plačevati. Druge evropske države imajo področje plačevanja šolnin v javnem visokem izobraževanju različno urejeno in tako lahko delimo države v naslednje skupine (Bevc, 1999, str. 205):

- države, kjer ni šolnin in so te še vedno tabu: Avstrija, Danska, Grčija, Norveška, Švedska;

- države, kjer ni šolnin, a potekajo razprave o njihovi vpeljavi: Finska, Nemčija, Velika Britanija;
- države z razmeroma nizkimi šolninami ob sočasnih razpravah o njihovem povečanju: Francija, Belgija, Španija;
- države, kjer so se šolnine v zadnjem času povečale in obenem ni razhajanj o vprašanju njihove višine: Italija, Nizozemska, Švica;
- države z visokimi šolninami, kjer obenem potekajo razprave o njihovem znižanju: Irska, Portugalska.

V preteklosti je veljalo prepričanje, da mora biti izobraževanje na vseh ravneh brezplačno, glavne omejitve pri vpeljavi ali povišanju šolnin pa so bile psihosocialne narave. Dandanes pa se odnos do šolnin v javnem visokem izobraževanju v Evropi predvsem pod vplivom ekonomistov spreminja. Ekonomisti so si praviloma enotni, da je šolnine in vpisnine v rednem javnem visokem izobraževanju v večini evropskih držav treba povečati ali vpeljati. To pa seveda pomeni, da bo potrebno v nekaterih državah najprej spremeniti ustrezni zakon ali ustavo, ki prepoveduje zaračunavanje šolnine.

2.4.3. Meddržavna primerjava izdatkov za izobraževanje kot delež BDP

Največjo odločitev, ki jo mora vsaka država narediti na področju financiranja izobraževanja, je določitev deleža finančnih sredstev za izobraževanje v celotnem državnem proračunu. Podobni odločitvi države sta tudi dodelitev finančnih sredstev različnim stopnjam izobraževanja in določitev deleža finančnih sredstev za javne izobraževalne ustanove.

Ta kazalec, delež izdatkov za izobraževanje v BDP, združuje vse izdatke za izobraževanje, izražene v odstotkih od BDP. V izdatke za izobraževanje niso vključeni neposredni nakupi proizvodov in storitev za izobraževanje posameznikov ter nadomestila študentom za stroške bivanja. Večji kot je delež finančnih sredstev, ki ga država nameni za izobraževanje, višjo raven izobraženosti lahko pričakuje, le-ta pa je zelo pomembna za razvoj vsake države.

Ob upoštevanju Unescove metodologije zajemanja javnih izdatkov za izobraževanje kot deleža v BDP, ki vključuje tudi izdatke v predšolsko raven in socialne transferje šolajočim se, sodi Slovenija med države, ki namenjajo precejšen delež BDP v izobraževalne namene. Delež je namreč primerljiv ali celo višji kot v mnogih drugih državah članicah EU, kar nam kaže tudi tabela 1.

Tabela 1: Izdatki za izobraževanje kot delež v BDP – Slovenija v primerjavi z drugimi državami EU, 1997 (%)

Države EU	Javni izdatki (% BDP)
Švedska	7.6
Danska	8.3
Finska	5.9
Francija	5.8
Irska	4.3
Portugalska	5.8
Avstrija	5.8
Velika Britanija	4.4
Nizozemska	4.8
Španija	4.5
Italija	4.6
Nemčija	4.5
Luxemburg	3.6
Belgija	5.9
Grčija	3.8
Poljska	5.0
Estonija	7.4
Latvija	5.9
Litva	5.5
Češka	4.4
Slovaška	4.1
Madžarska	4.9
Romunija	3.5
Bolgarija	3.2
Slovenija	5.7
Povprečje članic EU	5.4

Vir: Unesco Statistical Yearbook, 1999, II-490 - II-512.

Javne izdatke za izobraževanje kot delež v BDP lahko opazujemo tudi z vidika njihove delitve na posamezno raven izobraževanja. Za Slovenijo so še posebej pomembni javni izdatki (kot % BDP) v visoko šolstvo oziroma v terciarno raven izobraževanja, saj sta želja in cilj Slovenije zmanjšati zaostanek za ostalimi razvitimi državami glede primerljivega deleža visokošolsko izobraženih strokovnjakov. V Sloveniji je bila rast izdatkov za terciarno izobraževanje od osamosvojitve dalje ugodna, nismo pa še uspeli doseči ravni drugih razvitih držav.

Na podlagi podatkov iz tabele 2 ugotavljam, da se je delež javnih izdatkov v BDP, namenjenih visokemu šolstvu v letu 1998, med državami članicami OECD kar precej razlikoval. Izrazito nad povprečjem izstopata Koreja in ZDA, mnogo pa je tudi držav, katerih delež izdatkov v BDP za visokošolsko izobraževanje zaostaja za Slovenijo. V celoti pa Slovenija po obravnavanem deležu zaostaja za povprečjem držav članic OECD. Pri tem je potrebno poudariti, da se v mnogih državah sredstva za terciarno izobraževanje v preteklih letih niso spreminjala ali so celo upadala, medtem ko v Sloveniji beležimo njihovo rast.

V Nacionalnem programu visokega šolstva Republike Slovenije iz leta 1997 je bil postavljen cilj, da bo v prihodnjih letih Slovenija namenjala za terciarno izobraževanje vsaj 1,4% BDP. Ob tem naj bi še naprej povečevali število študentov v visokem šolstvu ter vlagali v razvoj in posodabljanje opreme, nove študijske programe, kadre in študijske subvencije. Predvidena rast sredstev za zagotovitev ciljev naj bi znašala 5% letno (Nacionalni program visokega šolstva, 1997, str. 30-31).

Poleg razdelitve javnih izdatkov za izobraževanje kot deleža v BDP za posamezne ravni izobraževanja, je določen del le-teh namenjen tudi izobraževanju odraslih. V Sloveniji se ta delež sicer počasi povečuje, vendar pa je še mnogo prenizek. Po mnenju strokovnjakov s področja raziskovanja izobraževanja odraslih naj bi ta delež znašal vsaj 1% (Hanžek et al., 1998, str. 29).

Tabela 2: Povprečni delež javnih sredstev namenjenih terciarnemu izobraževanju kot delež v BDP- Slovenija v primerjavi z nakaterimi članicami OECD v letu 1998 (%)

Država	Javni izdatki za visoko šolstvo (% BDP)
Koreja	2.5
ZDA	2.3
Kanada	1.9
Finska	1.7
Švedska	1.7
Avstrija	1.5
Grčija	1.2
Nizozemska	1.2
Francija	1.1
Španija	1.1
Madžarska	1.0
Nemčija	1.0
Belgija	0.9
Češka	0.9
Slovenija	
1991	1.06
1992	1.13
1994	1.17
1996	1.18

Vir: Education at a Glance, 2001, str. 82. Nacionalni program visokega šolstva Republike Slovenije, 1997, str. 30.

2.5. Zgodovina izrednega študija na Slovenskem

Dozdajšnji razvoj izrednega študija na Slovenskem lahko razdelimo v štiri obdobja:

- začetki visokega šolstva (od srednjega veka do 1918),
- prvo obdobje Univerze v Ljubljani (1919-1944),
- socialistično obdobje visokega šolstva (1945-1990),

- najnovejše obdobje (od 1991 dalje).

2.5.1. Izredni študij v začetnem obdobju razvoja šolstva na Slovenskem

Začetki višjega šolstva na Slovenskem segajo v 16. stoletje. Tedaj je bil v Ljubljani ustanovljen jezuitski kolegij. Kasneje, do leta 1919, ko je bila ustanovljena ljubljanska univerza, je občasno in v različnih oblikah (npr. licej) potekal filozofski in teološki študij, izobraževali pa so se tudi za nekatere stroke (npr. zdravstvo). Med francosko okupacijo je bila ustanovljena centralna šola (1810-1813), ki je imela več smeri in skoraj vse značilnosti univerze.

V tem obdobju so na Slovenskem nedvomno nekateri že imeli postsekundarno izobrazbo, ki so jo pridobili na univerzah v Gradcu, na Dunaju, v Pragi in v Bologni. Tu mislimo predvsem na duhovnike, zdravnike, profesorje srednjih šol, pravnike, visoke uradnike in vojaške častnike. Za izobraževanje strokovnjakov sta se takrat zavzemali predvsem avstrijska država in Cerkev.

V tem obdobju je bilo na Slovenskem, čeprav še ni bilo univerzitetnih institucij, precej individualnega, samoorganiziranega strokovnega in znanstvenega delovanja. Poleg znamenitih posameznikov (Valvasor, Čop) so delovale tudi bolj ali manj organizirane združbe strokovnjakov v tistem času (Zoisov krog in Prešernov krog).

V tem začetnem obdobju je kot edini dokumentirani primer višješolskega strokovnega izobraževanja odraslih na Slovenskem naveden mediko-kirurški študij v Ljubljani, ki je potekal v sklopu ljubljanskega liceja in v okviru medicinskega študija v Centralni šoli. Prosvetno ministrstvo je leta 1848 šolo odpravilo z utemeljitvijo, da so nižje medicinske šole preživele, ogrožajo zdravje državljanov in ugled zdravniškega stanu.

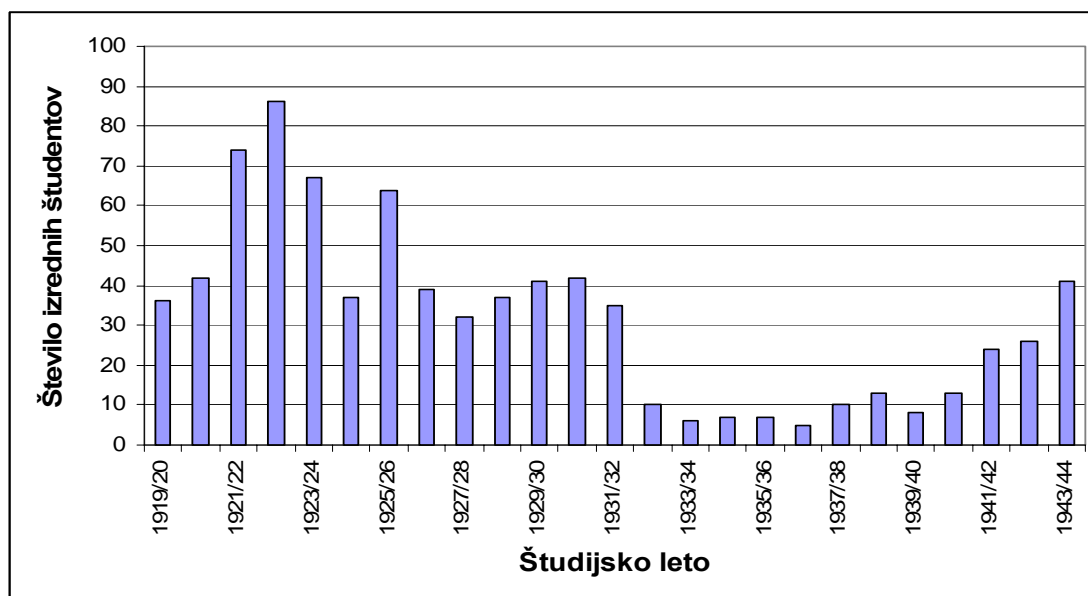
2.5.2. Izredni študij in splošno izobraževanje odraslih v začetnem obdobju Univerze v Ljubljani

25. januarja 1919 je Društvo inženirjev v Ljubljani, ki je združevalo inženirje vseh strok na slovenskem ozemlju države SHS, izdalo spomenico o ustanovitvi tehnične visoke šole. Svojo pobudo so utemeljevali s primerom češke tehnične visoke šole v Brnu, ki je imela poleg rednih tudi izredne študente.

19. maja leta 1919 so se začeli tehnični visokošolski tečaji. V vpisnih pogojih so omenjeni tudi izredni študenti in sicer vpisni pogoji navajajo, da se kot izredni študenti lahko sprejmejo državljani, ki so dopolnili 17 let in imajo primerno izobrazbo. Iz tega lahko sklepamo, da v tem primeru ni šlo za označevanje odraslih študentov, temveč za posebno ponudbo študija. Domnevamo lahko, da je šlo pri izrednih študentih za kategorijo študentov, ki se iz različnih razlogov, kot je naprimer zaposlitev, niso mogli vpisati redno.

V virih ni mogoče zaslediti kake posebne skrbi ali dodatne izobraževalne ponudbe za te izredne študente, prav tako ne vemo, koliko se je univerza takrat ukvarjala s strokovnim izpolnjevanjem svojih diplomantov.

Slika 2: Izredni študenti na Univerzi v Ljubljani od študijskega leta 1919/20 do študijskega leta 1943/44

Vir: Mihevc, 1995, str. 410 ; Priloga 1.

Slika 2 prikazuje število izrednih študentov na Univerzi v Ljubljani v tem prvem obdobju. V prvi generaciji študentov je bilo leta 1919 36 izrednih, to je 3,6% vseh študentov, in med njimi 6 žensk. Število izrednih študentov je leta 1922 hitro naraslo na 86, kar predstavlja 6,8% vseh študentov, nato pa je njihovo število hitro upadalo, tako da jih je bilo leta 1936 le 5, nato pa se je med vojno leta 1944 ponovno dvignilo in sicer na 41 oziroma 2,2%.

V vseh teh letih je bilo precej izrednih študentov na filozofski fakulteti, ki je takrat zajemala tudi naravoslovje, nato na juridični fakulteti, sledila je tehnika, posamezni izredni študenti pa so bili tudi na teološki in celo na medicinski fakulteti. Glavna značilnost tega obdobja je, da se študij odraslih takrat ni mogel razviti v večjem obsegu, saj ni bilo dosti kandidatov z ustrežno srednjo šolo, izobrazbena raven slovenskega prebivalstva pa je bila takrat precej nižja kot je danes.

2.5.3. Visokošolsko izobraževanje odraslih v socialističnem obdobju

Trende razvoja izobraževanja odraslih v socialističnem obdobju bom obravnavala v treh fazah:

- od leta 1945 do leta 1960,
- od leta 1961 do leta 1975,

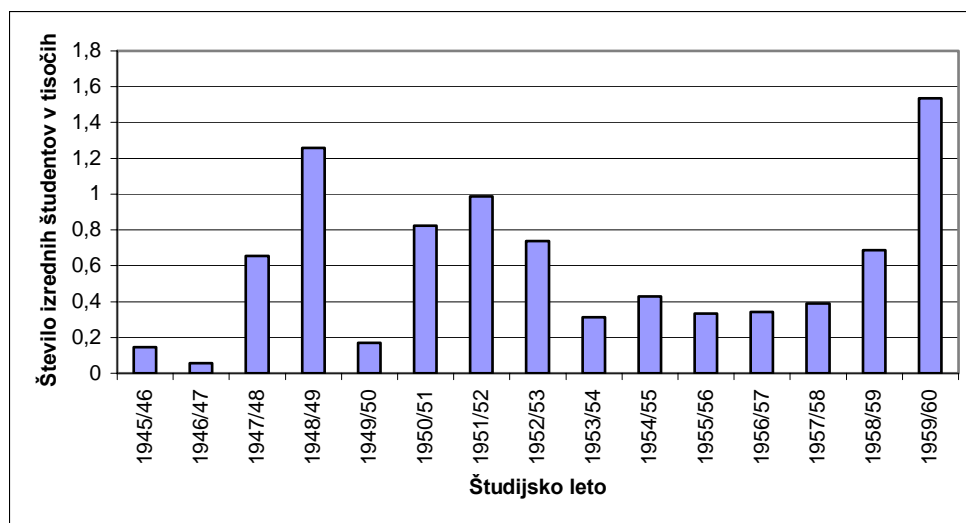
- od leta 1976 do leta 1990.

2.5.3.1. Obdobje od leta 1945 do leta 1960

V letih po drugi svetovni vojni je visokošolski izobraževanje odraslih popravljalo slabosti in krivice predvojnega sistema in odpravljalo zaostanke, ki jih je povzročila vojna. Takoj po drugi svetovni vojni univerza ni prevzela kompenzacijske vloge, temveč so to storile v precej večjem obsegu novoustanovljene višje šole. Le – te so s krajšimi višjimi programi tudi omogočile hitro usposobitev nujno potrebnih pedagoških in zdravstvenih delavcev.

Neposredno po vojni se je ob hkratnem spreminjanju družbenega sistema, število izrednih študentov v slovenskem šolstvu precej povečalo, vendar je njihov delež v celotnem številu študentov ostal enak (leta 1945 4,5%, leta 1946 le 2%, leta 1947 4.5%). Tudi programska ponudba na univerzi se takoj po vojni za te študente ni bistveno spremenila, čeprav je v tem obdobju na ljubljanski univerzi nastalo nekaj novih fakultet ali oddelkov kot so naprimer gospodarska, agronomska, gozdarska in veterinarska fakulteta. V tem obdobju je zunaj univerze nastalo nekaj novih neuniverzitetnih programov. Razvile so se tri umetniške akademije, nastajale so višje strokovne šole, kot so naprimer pedagoška, za medicinske sestre, za socialno delo, višja upravna, gospodinjska ter dentistična. Zaradi teh novih možnosti se je leta 1948 število vpisanih izrednih študentov precej povečalo in sicer na 854 oziroma kar 18 % vseh študentov, vendar pa se je nato zmanjševalo do študijskega leta 1959/1960, ko se je začela ekspanzija tega študija. V teh letih po drugi svetovni vojni je izredni študij končalo precej posameznikov iz partizanske generacije. Nekateri so kasneje prevzeli učiteljska mesta na univerzi in višjih šolah ter pomembno vplivali na uveljavljanje študija zeposlenih ob delu.

Slika 3: Izredni študenti na Univerzi v Ljubljani od študijskega leta 1945/46 do študijskega leta 1959/60

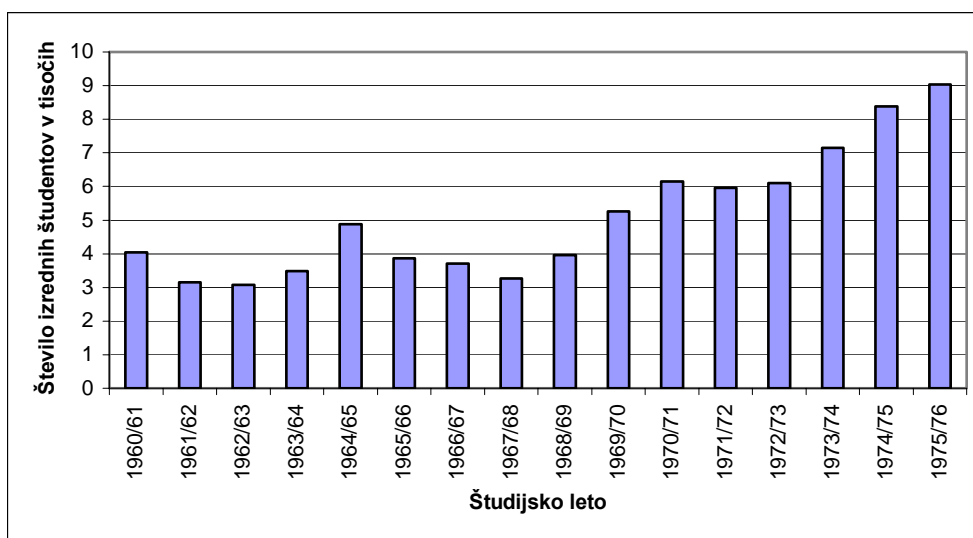
Vir: Mihevc, 1995, str. 417 ; Priloga 2.

2.5.3.2. Obdobje od leta 1961 do leta 1975

Izredni študij se je zelo razmahnil v šestdesetih letih prejšnjega stoletja, kvantitativni vrh pa je dosegel sredi sedemdesetih let. Najprej se je število izrednih študentov v študijskih letih 1959/1960 in 1960/1961 skokovito povečalo z 1.536 na 4.035, nato pa se je do leta 1968 gibalo med tri in štiri tisoč. Po letu 1969 je število izrednih študentov zmerno naraščalo. Leta 1974/1975 jih je bilo 8.378, leta 1976/1977 pa že 10.126, največ doslej. Hkrati pa je bil to tudi čas ekspanzije rednega študija, tako da je bil delež izredni študentov v tem obdobju precej stalen, leta 1960/1961 29,9%, leta 1970/1971 28,4%, leta 1975/1976 pa je znašal že 32,1%. V študijskem letu 1976/1977 je obseg izrednega študija dosegel vrh saj je število izrednih študentov naraslo na 10.126 oziroma 34,3% vseh študentov.

Hiter razvoj izrednega študija v tem obdobju lahko pripišemo dejstvu, da so v času hitre gospodarske rasti in razvijanja družbenih služb, pa tudi ob izboljševanju življenjske ravni, mnogi posamezniki videli možnosti za napredovanje v službi s pomočjo študija. Za to obdobje je značilna velika širitev izobraževalne ponudbe, predvsem s krajšimi programi, ki so bili primernejši za zaposlene študente. To spremembo programske sestave je s pritiski na tedanje institucije ljubljanske univerze dosegla država. Bistveno so pripomogle k razvoju novih višjih programov in izrednega študija tudi zainteresirane visokošolske organizacije same.

Slika 4: Izredni študenti na Univerzi v Ljubljani od študijskega leta 1961/62 do študijskega leta 1975/76

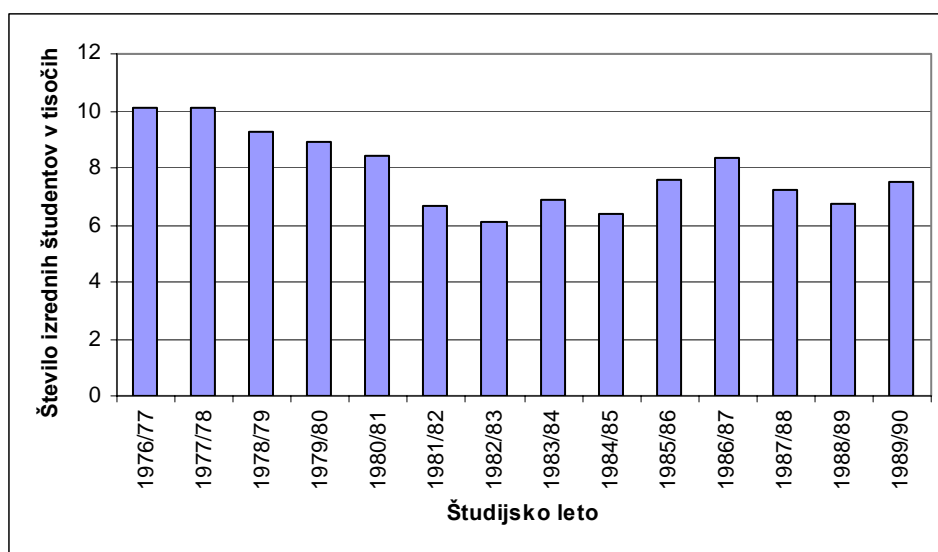
Vir: Mihevc, 1995, str. 417 ; Priloga 3.

2.5.3.3. Obdobje od leta 1976 do leta 1990

Po letu 1976/1977, ko je obseg izrednega študija dosegel vrh, je število izrednih študentov postopoma upadalo. Leta 1976/1977 je število izrednih študentov znašalo 10.126, leta 1982/1983 pa le 6.111 oziroma 23,3% vseh študentov. Največji upad izrednega študija beležimo v študijskem letu 1990/1991, ko je število izrednih študentov znašalo 5.571 oziroma 17,3% vseh študentov. V tem obdobju so bili sprejeti številni predpisi in zakoni kot sta na primer Zakon o visokem šolstvu in Zakon o usmerjenem izobraževanju, ki je vpeljal nova izraza in sicer *izobraževanje iz dela* ter *izobraževanje ob delu*. Značilnost tega obdobja je tudi preraščanje višjih šol v visoke, razvoj mariborske univerze, velike samoupravne pristojnosti zaposlovalcev, izobraževalcev in njihovih združenj, ter sodelovanje visokošolskih organizacij pri razvijajočem se stalnem izpopolnjevanju diplomantov z delovnimi organizacijami ter strokovnimi društvi.

Gostobesednih predpisov, priporočil in komentarjev ni manjkalo, kljub temu pa je bilo udeležencev izobraževanja čedalje manj. Širjenje možnosti za študij ob delu je sicer prispevalo k demokratizaciji visokega izobraževanja in k zadovoljevanju družbenih potreb po kadrih, vendar pa je odprlo številne probleme glede usmerjenosti, organizacije in kakovosti študija. Status študentov ob delu ni ustrezno rešen, obremenitev študentov je velika in tudi drugi pogoji za ta študij niso zagotovljeni (različni načini financiranja, študij ob delu kot dodatno oziroma nadurno delo učiteljev, organizacija študija). Študij se razvija predvsem v nekaterih programih oziroma na višjih in visokih šolah ter na nekaterih fakultetah, kar povzroča disproporce pri usposabljanju kadrov. Nezadovoljstvo se kaže glede resničnega upoštevanja načela permanentnosti in selektivnosti študija, kar zmanjšuje tudi funkcionalnost študija.

Slika 5: Izredni študenti na Univerzi v Ljubljani od študijskega leta 1976/77 do študijskega leta 1989/90

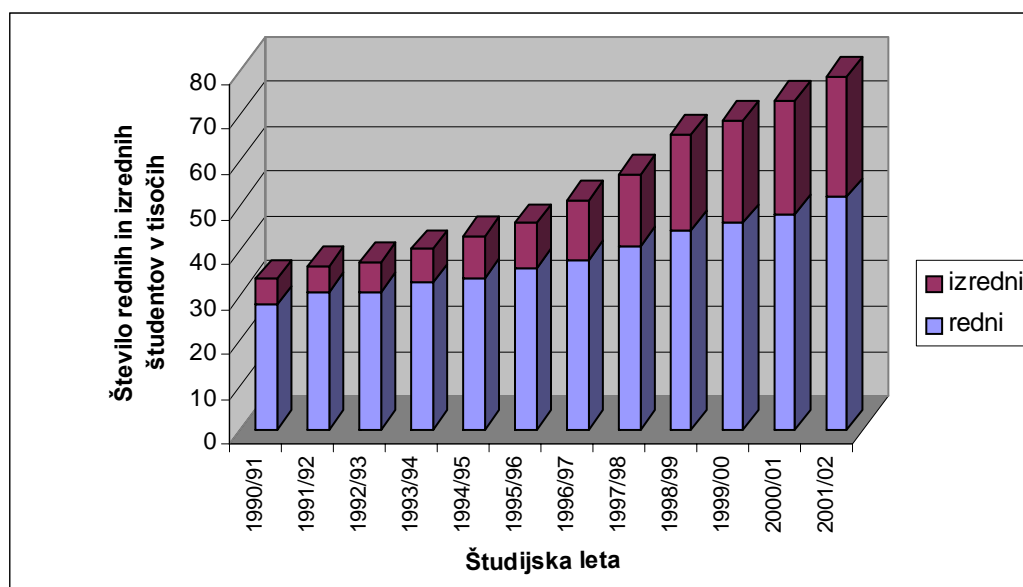
Vir: Mihevc, 1995, str. 417 ; Priloga 4.

2.5.4. Izredni študij v Sloveniji od leta 1991 dalje

Vpis v študijske programe z javno veljavnostjo se opravi na podlagi javnega razpisa. Razpis za vpis v dodiplomske študijske programe je potrebno objaviti najmanj šest mesecev pred začetkom študijskega leta, razpis za vpis v podiplomske študijske programe pa najmanj tri mesece pred začetkom njihovega izvajanja. Vsakoletni razpis za vpis vsebuje tudi natančne navedbe o možnostih izrednega študija na posamezni članici UL, na posameznem programu, navedeno je tudi število vpisnih mest za izredni študij.

Univerza v Ljubljani pri oblikovanju vsakoletnega razpisa za vpis v dodiplomske študijske programe posebej pozorno spremlja obseg vpisnih mest za izredni študij in postopoma uveljavlja pred leti sprejeto stališče o postopnem zmanjševanju števila vpisnih mest za izredni študij oziroma načelo, da število razpisanih vpisnih mest za posamezen študijski program za izredni študij ne sme presegati števila vpisnih mest za redni študij. V nadaljevanju je prikazano število študentov v Sloveniji za obdobje od šolskega leta 1990/91 do šolskega leta 2001/02, ter število vpisanih študentov po načinu študija v Sloveniji, za študijska leta od 1999/00 do 2001/2002.

Slika 6: Študentje v Sloveniji za obdobje od šolskega leta 1990/91 do šolskega leta 2001/02

Vir: Rezultati raziskovanj, 2002, str. 11 ; Priloga 5.

Primerjava števila študentov v študijskem letu 2001/02 glede na študijsko leto 1990/91 kaže 195,5% rast števila študentov v Sloveniji. Na višješolskem strokovnem študiju beležimo v študijskem letu 2001/02 glede na študijsko leto 1996/97 1.704,1% rast števila študentov, medtem ko beležimo na visokošolskem študiju v istem obdobju 73,9% rast števila študentov. Tako na višješolskem strokovnem kot na visokošolskem študiju pa je število izrednih študentov naraščalo z leti hitreje kot število rednih študentov. Leta 1990 je tako le petina vseh prvošolcev študirala po programih za izrednih študij, v letu pa že skoraj 40%. Ta rezultat je

predvsem posledica strogih vpisnih pogojev za redni študij, zaradi katerih se potem vedno več študentov zateka k izredni obliki študija.

Tabela 3: Vpisna mesta na Univerzi v Ljubljani za študijsko obdobje od 1998/99 do 2001/02

Študijsko leto	Redni študenti	Bazni indeks	Izredni študenti	Bazni indeks
1998/99	9519	100,0	3968	100,0
1999/00	9481	99,6	4110	103,6
2000/01	9593	100,7	3843	96,8
2001/02	9554	100,4	3757	94,7

Vir: Objave Ministrstva za šolstvo in šport, Razpis za vpis, 1999, 2000, 2001, 2002.

V obdobju od študijskega leta 1998/99 pa do študijskega leta 2001/02 beležimo 5,31% upad razpisanih vpisnih mest za izredni študij. Ta rezultat je posledica dejstva, da Univerza v Ljubljani postopoma uveljavlja pred leti sprejeto stališče o postopnem zmanjševanju števila vpisnih mest za izredni študij oziroma načelo, da število razpisanih vpisnih mest za posamezen študijski program za izredni študij ne sme presegati števila vpisnih mest za redni študij.

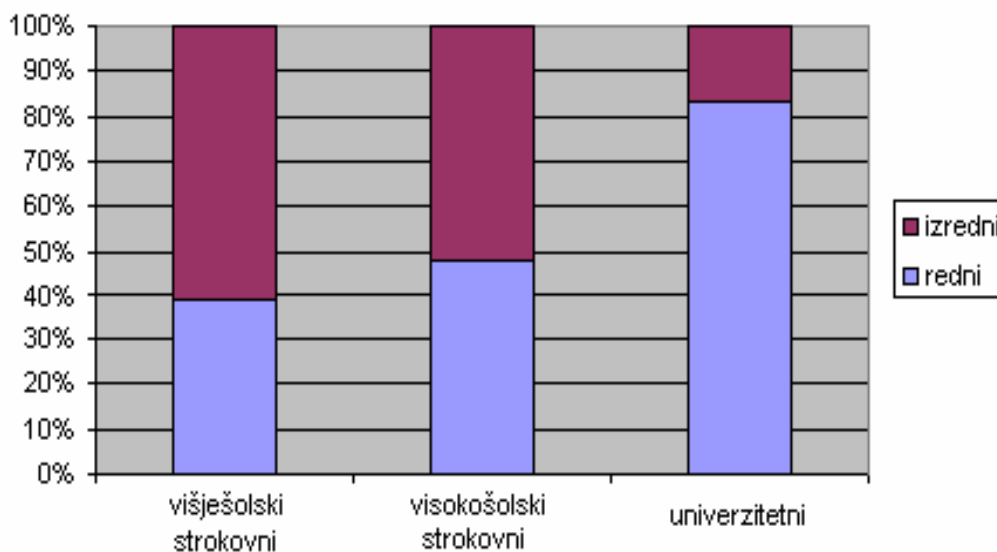
Na podlagi podatkov iz priloge 5 (glej Priloge na str.3) lahko ugotovimo, da se je v študijskem letu 2001/02 glede na leto 1999/00 število izrednih študentov najbolj povečalo na višjih strokovnih šolah ter samostojnih visokošolskih zavodih in sicer za 202,7% oziroma za 34,19%. Najmanj se je število izrednih študentov povečalo na Univerzi v Mariboru (1,7%), medtem ko se je v istem obdobju na Univerzi v Ljubljani število študentov povečalo za 6,13 %.

Izredni študij se kot posebna organizirana oblika dodiplomskega študija izvaja na več kot dveh tretjinah članic Univerze v Ljubljani. Izredni študij je možen tako na programih za pridobitev univerzitetne izobrazbe, kot tudi na programih za pridobitev visoke in višješolske strokovne izobrazbe.

Izredni študij ponujajo predvsem visoke strokovne šole in fakultete družboslovnih usmeritev, in to pretežno za visokošolske strokovne programe, manj za univerzitetne, medtem ko fakultete tehniških in medicinskih strok zaradi specifične študija, izrednega študija skoraj nimajo.

Slika 7: Študenti v študijskem letu 2001/2002 po načinu študija glede na vrsto programa, ki so ga vpisali

Vir: Rezultati raziskovanj, 2002, str. 8.

Dobra tretjina študentov študira po programih, prilagojenih za izredni študij. Višje strokovne šole, predvsem zasebne, ponujajo le izredni študij, tako da je med vpisanimi v višješolske strokovne programe le 40% rednih študentov. Na visokošolskem strokovnem študiju študira izredno polovica študentov, zelo malo izrednih študentov pa najdemo na univerzitetnem dodiplomskem študiju, in sicer le okrog 14%.

Tabela 4: Delež izrednih študentov na Univerzi v Ljubljani po spolu od študijskega leta 1999/00 do študijskega leta 2001/02

Študijska leta	Delež moških v %	Delež žensk v %
1999/2000	44,15	55,85
2000/2001	41,95	58,05
2001/2002	41,90	58,10

Vir: Rezultati raziskovanj, 2002, str. 9.

Iz navedenih statističnih podatkov lahko opazimo, da nekoliko upada število študentov, medtem ko število študentk postopoma narašča.

Raziskave Statističnega urada Republike Slovenije o razdelitvi kapitala izobrazbe med posameznimi slovenskimi regijami so pokazale, da imajo najbolj izobraženo prebivalstvo, izmerjeno s povprečnim številom let šolanja osrednja slovenska, obalno-kraška in gorenjska regija (Bevc, 2002, str. 8). To so regije, ki so tudi gospodarsko razvitejše, imajo perspektivno gospodarsko strukturo in pretežno pozitivno ocenjene tudi druge razvojne potenciale (poleg kapitala izobrazbe). Delež izrednih študentov tako višješolskih strokovnih kot visokošolskih

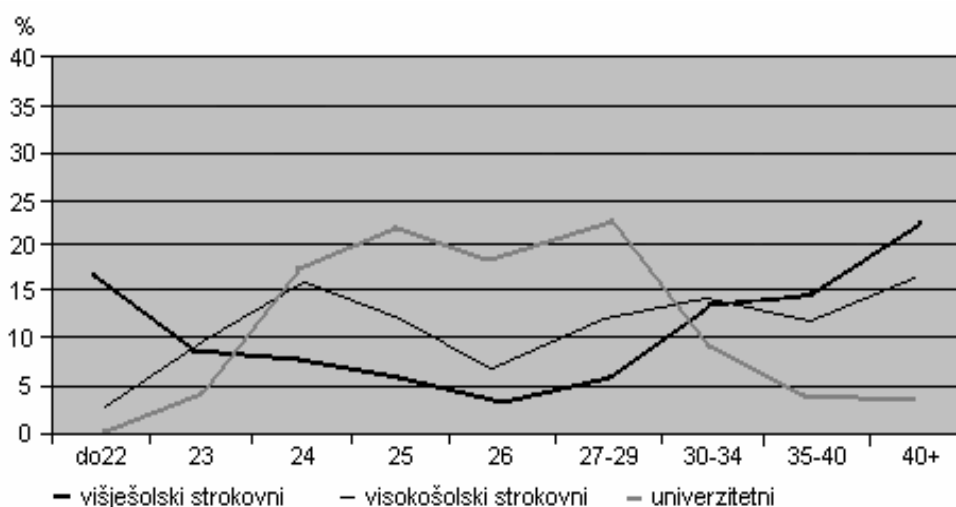
programov je najvišji v obalno-kraški regiji, in sicer znaša 87,7% oziroma 41,7%. Najnižji delež izrednih študentov med vsemi študenti je v višješolskem izobraževanju v Pomurski regiji (46%), v visokošolskem izobraževanju pa v Spodnjeposavski regiji (26,6%) (glej Priloge na str. 4).

Zanimiva pa je tudi starostna struktura izrednih študentov glede na vrsto vpisanega dodiplomskega študija. Na višješolskem strokovnem izrednem študiju je kar 78% študentov starejših od 25 let. Na visokošolsko strokovnem in univerzitetnem študiju je slika le nekoliko drugačna, in sicer je tu 60% študentov starejših od 25 let. To pomeni, da se tako za višješolske strokovne programe kot tudi za visokošolske strokovne in univerzitetne programe odločajo predvsem že zaposleni starejši odrasli, medtem ko se za redni študij odločajo predvsem mladi med 19 in 23 letom starosti (glej Priloge na str. 5).

Med izrednimi študenti 1. letnika višješolskega izrednega študija je večina takih, ki so že pred časom končali srednjo šolo in so se odločili za izredni študij potem, ko so leto ali več študirali redno oziroma so bili zaposleni ali pa so zaradi različnih razlogov prekinili izobraževanje. Pri visokošolskem izobraževanju je stanje nekoliko drugačno. Tu se namreč več kot polovica študentov (52%) vpisuje na izredni študij neposredno po srednji šoli, najpogosteje zato, ker se zaradi omejitve vpisa in slabšega uspeha niso mogli vpisati v redni študij (glej Priloge na str. 6).

Trajanje študija je poleg subjektivnih dejavnikov močno odvisno tudi od načina študija in od izbire vrste študija. Če se omejimo le na vrsto študija, lahko rečemo, da študentje višješolskega strokovnega izrednega študija le-tega dokončajo v povprečju v šestih do sedmih letih, visokošolskega strokovnega v dveh do petih letih, univerzitetnega pa v petih do sedmih letih (glej Priloge na str. 7).

Slika 8: Diplomanti po letih starosti glede na vrsto študija, ki so ga zaključili za študijsko leto 2001/02

Vir: Rezultati raziskovanj, 2002, str. 36 ; Priloga 11.

Starostna struktura diplomantov je močno odvisna od vrste študija, ki so ga zaključili. Ker so v podatkih zajeti redni in izredni študentje opazimo dve različni starostni kategoriji pri vseh diplomantih, ki so zaključili dodiplomski študij. Pri diplomantih višjih strokovnih šol je kar polovica starejših od 30 let, kar lahko pojasnimo z dejstvom, da veliko višjih strokovnih šol razpisuje programe le za odrasle. Diplomanti, ki pa so se izobraževali po programih za mladino, so ob zaključku šolanja stari v povprečju 22 let. Slika je podobna tudi pri študentih, ki so zaključili visokošolske strokovne programe. Ker je tudi med diplomanti tovrstnih programov več kot polovica izrednih študentov, se v starostno kategorijo nad 30 let uvršča več kot 50% vseh diplomiranih, druga značilna starostna kategorija pa je med 24 in 25 let. Tudi pri diplomantih univerzitetnega študija imamo dve značilni starostni kategoriji in sicer 25 ter 27 do 29 let.

2.5.4.1. Financiranje izrednega študija v Sloveniji

Dodiplomsko izobraževanje v javnih visokošolskih ustanovah v Sloveniji je financirano večinoma iz javnih sredstev, pri tem redno izobraževanje praviloma v celoti, saj redni študenti ne plačujejo šolnine. Tako imenovani izredni oziroma part-time študenti pa morajo praviloma plačati šolnino v višini celotnih stroškov poučevanja na študenta.

Skladno z določili Pravilnika o šolninah in prispevkih v visokem šolstvu (Pravilnika o šolninah in prispevkih v visokem šolstvu, 1994, 1998) univerzitetni upravni odbor za vsako študijsko leto določi zgornjo višino šolnin in drugih prispevkov za študij po študijskih programih z javno veljavnostjo. Šolnina za dodiplomske in podiplomske študijske programe se plačuje za vsako študijsko leto posebej in zajema naslednje elemente:

- plače izvajalcev,
- obveznosti in prispevke delodajalca ob izpačilu plač,
- druga izplačila osebnih prejemkov,
- stroške pravno-administrativnih in strokovno tehničnih nalog visokošolskega zavoda,
- fiksne stroške (elektična energija, voda, ogrevanje),
- stroške opravljanja raziskovalnega dela visokošolskih učiteljev po drugem odstavku 42. člena zakona o visokem šolstvu,
- amortizacijo opreme in objektov, potrebnih za izvedbo študijskega programa,
- druge materialne stroške (laboratorijski material, potrošni material, potni stroški, najemina, literatura, stroški izdelave diplomske naloge itd.).

Pri izračunu stroškov se ne upoštevajo elementi oziroma stroški, za katere se sredstva zagotavljajo iz javnih oziroma drugih namenskih virov. Stroški za izvedbo letnika dodiplomskega študijskega programa predstavljajo vsoto dejanskih stroškov po navedenih elementih za izračun, obračunanih v skladu z Zakonom o visokem šolstvu, po predpisih o oblikovanju plač v visokošolskih zavodih, kolektivni pogodbi ter normativih in standardih za opravljanje visokošolske dejavnosti. Višino šolnine je potrebno zmanjšati za odstotek dejanske izvedbe študijskega programa. Študentom, ki ponavljajo letnik se sme šolnina

zaračunavati po dejanskih stroških, za tiste obveznosti po študijskem programu, ki jih še niso opravili. O sprejetih sklepih univerzitetnega odpravnega odbora, ki se nanašajo na šolnine in druge prispevke za študij je Univerza dolžna obvestiti pristojno ministrstvo vsaj petnajst dni pred vpisom.

Članice Univerze lahko izrednim študentom zaračunavajo še druge prispevke, vendar dosledno po predhodnem soglasju študentskih svetov članic in v skladu s sklepi univerzitetnega odpravnega odbora. Slednji vsako leto razpravlja o šolninah in drugih prispevkih po posameznih članicah in ob tem sproti opozarja na kršitve oziroma odstopanja od sprejetih sklepov. Ugotoviti je mogoče, da je sicer vsako leto manj odstopanj od sprejetega cenika, vendar Univerza nima pregleda nad poslovanjem s sredstvi, ki so pridobljena iz naslova šolnin. Priporočeno je, da članice študentom omogočijo obročno odplačevanje šolnin. V posebnih primerih je mogoče na podlagi individualne prošnje kandidat delno ali v celoti oproščen plačila šolnine. Skladno s sklepom univerzitetnega odpravnega odbora smejo članice plačane prispevke uporabiti samo za kritje materialnih stroškov svojega dela.

V preteklosti so posredno pomoč v obliki subvencioniranja prehrane, prevoza, zdravstvenega in socialnega zavarovanja prejeli le redni študenti. Od sredine 1990-ih let pa so do nekaterih oblik pomoči upravičeni tudi izredni študenti, ki niso zaposleni oziroma niso vpisani v evidenco iskalcev zaposlitve. Tako so na primer upravičeni do subvencionirane prehrane in do nekaterih davčnih olajšav. Poleg tega pa lahko brezposelni izredni študenti zaprosijo tudi za republiško štipendijo.

2.5.4.1.1. Spremembe sistema financiranja

Ministrstvo za šolstvo, znanost in šport je v letu 2003 pripravilo dokončne operativne podlage za popolni prehod na nov način financiranja. Sistem financiranja visokega šolstva se z novimi določbami odmika od koncepta plačil po standardih in normativih, ki datirajo še iz časov pred sprejemom Zvis¹ in temeljijo na drugačnem sistemu visokega šolstva, v razmerju do programskih in organizacijskih novosti v visokem šolstvu – še zlasti do njegovih avtonomnih funkcij – pa so nefleksibilni.

Sredstva za visoko šolstvo, ki jih bosta univerzi dobivali kot integralno vsoto, bodo v glavnem namenjena za:

- *študijske dejavnosti*

Ta sredstva se bodo po novem določila ob upoštevanju študijskega področja (po Iscedovi klasifikaciji, Unesco, november 1997), števila vpisanih študentov v študijskem letu in števila diplomantov v preteklem koledarskem letu.

---

¹ Zvis – Zakon o visokem šolstvu.

- *obštudijske dejavnosti študentov, investicije in vzdrževanje ter financiranje razvojnih nalog.*

Sem spada še določilo o prenosu premoženja v last univerz. Po Zvis je Republika Slovenija univerzam, ki jih je sama ustanovila, dala premoženje v upravljanje, z novelo pa v njihovo last. Le razpolagalno pravico (odsvojitve ali obremenitve premoženja) je še naprej povezana z ustanoviteljevim soglasjem.

3. UČINKOVITOST IN PRAVIČNOST IZREDNEGA ŠTUDIJA

3.1. Opredelitev učinkovitosti

V ekonomski teoriji obstaja več različnih opredelitev učinkovitosti. Vsem opredelitvam pa je skupno, da učinkovitost razumejo kot medsebojni odnos med inputi in outputom v proizvodnem procesu (Bevc, 1999, str. 59).

3.1.2. Trije pristopi k opredelitvi učinkovitosti izobraževanja

3.1.2.1. Paretova učinkovitost izobraževanja

Paretova učinkovitost oziroma optimalni položaj je tisti, pri katerem ni mogoče izboljšati položaja posameznika, ne da bi se poslabšal položaj nekoga drugega. Paretova učinkovitost vključuje učinkovito potrošnjo, učinkovito proizvodnjo in učinkovito izbiro (kombinacijo) outputov. Tem trem kriterijem učinkovitosti je mogoče zadostiti z različnimi strukturami inputov (dejavnikov) in outputov (rezultatov), pri čemer pa vsaka od njih pomeni različno porazdelitev individualnih koristi (Bevc, 1999, str. 59).

3.1.2.2. Notranja in zunanja učinkovitost izobraževanja

Notranja učinkovitost izobraževanja označuje medsebojni odnos med inputi in outputom znotraj izobraževalnega sistema, znotraj posamezne ravni izobraževanja ali znotraj posameznih izobraževalnih ustanov, oziroma pretvorbo inputov (šolajočih se, predavateljev) prek izobraževalnega procesa (učni načrt, pedagoške metode, organizacija in upravljanje procesa) v output. Output se v tem primeru nanaša na znanje šolajočih se oziroma diplomantov, pridobljeno v tem izobraževanju in na število diplomantov (Bevc, 1999, str. 60).

Ločimo dve vrsti notranje učinkovitosti izobraževanja:

1. *Tehnična učinkovitost*, ki označuje maksimalni output, ki ga je mogoče doseči z določenimi inputi pri dani tehnologiji (Bevc, 1999, str. 60).
2. *Ekonomska učinkovitost*, ki označuje proizvodnjo želene ravni outputa z minimalnimi stroški ali proizvodnjo maksimalnega outputa z danimi sredstvi (Bevc, 1999, str. 60).

Zunanja učinkovitost izobraževanja označuje realizacijo različnih družbenih ciljev izobraževanja izven izobraževalnega sektorja, kot so njegov vpliv na zdravje, rodnost in umrljivost prebivalcev, proizvodnjo v gospodinjstvih, produktivnost dela, zaposlenost, gospodarsko rast itd. Output se v tem primeru nanaša na širše družbene cilje izobraževanja izven izobraževalnega sistema (Bevc, 1999, str. 60).

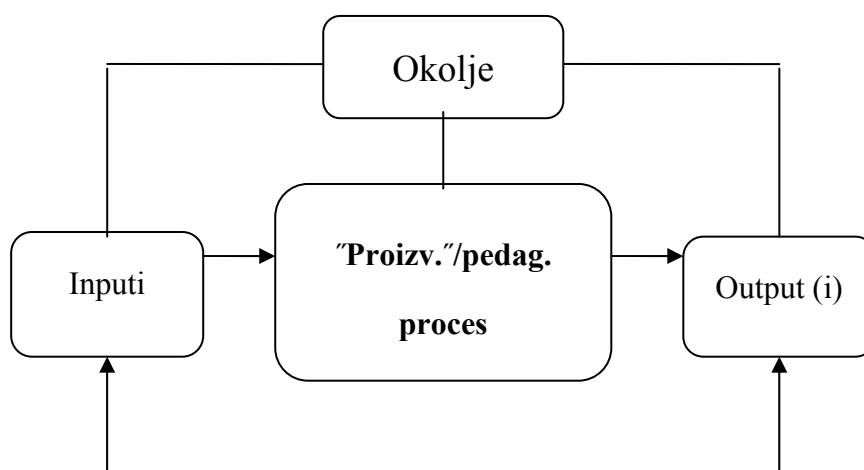
3.1.2.3. Tehnična in alokativna učinkovitost

Ta delitev ima korenine v 1960-ih letih. Tehnično učinkovitost, ki sem jo že opredelila lahko še naprej delimo na:

1. *Čisto tehnično učinkovitost*, ki označuje opazovanje tehnične učinkovitosti izobraževalne ustanove v kratkem obdobju in izolirano, torej ne glede na tehnično učinkovitost v drugih izobraževalnih ustanovah.
2. *Učinkovitost ekonomije* označuje opazovanje tehnične učinkovitosti izobraževalne ustanove v daljšem obdobju in glede na druge izobraževalne ustanove v opazovanem sektorju izobraževanja.

Alokativna učinkovitost je opredeljena kot tehnično učinkovita kombinacija inputov pri danih cenah inputov.

Slika 9: Predstavitev izobraževanja kot proizvodnega procesa- ekonomski okvir za analizo notranje učinkovitosti izobraževanja in stroškov izobraževanja

Vir: Financiranje, učinkovitost in razvoj izobraževanja, 1999, str. 61.

Pri analizi učinkovitosti se bom omejila na notranjo učinkovitost izobraževanja, torej na učinkovitost procesa proizvodnje v izobraževalnih ustanovah. Glede zunanje učinkovitosti

izobraževanja naj omenim zgolj to, da jo merimo z naslednjimi metodami (Bevc, 1999, str. 66):

1. ocenjevanje prispevka izobraževanja h gospodarski rasti z analizo agregatne proizvodne funkcije (posredno ocenjevanje povezav med izobraževanjem in gospodarskim razvojem);
2. ocenjevanje različnih povezav med izobraževanjem in gospodarsko razvitostjo, običajno za večje število držav v nekem trenutku (neposredno ocenjevanje povezav med izobraževanjem in gospodarskim razvojem);
3. ocenjevanje stopenj donosa naložb v izobraževanje z analizo stroškov in koristi.

3.1.3. Dejavniki notranje ekonomske učinkovitosti izobraževanja

Stergarjeva (1988) opredeljuje učinkovitega študenta kot študenta, ki opravlja izpite s pozitivnimi ocenami, redno napreduje iz letnika v letnik in v predpisanem roku diplomira (Bevc, 1999, str. 63). V primeru, da imamo samo učinkovite študente, bo notranja ekonomska učinkovitost visokošolskih izobraževalnih ustanov največja možna, torej bomo na enoto vloženih sredstev dobili največji možni output.

Dejavniki, ki omogočajo povečevanje notranje ekonomske učinkovitosti izobraževanja so:

- inputi (količina, kakovost, kombinacija),
- selekcijski mehanizmi pri vpisu na posamezno raven izobraževanja in napredovanje v okviru nje ter med ravnmi izobraževanja,
- učinkovitost/uspešnost šolanja,
- obseg dejavnosti,
- tehnologija izobraževanja,
- specializacija izobraževalnih ustanov,
- prostorska razmestitev in velikost izobraževalnih ustanov,
- sistem financiranja,
- razmerje med kvaliteto in kvantiteto izobraževanja.

3.1.4. Pogoji notranje ekonomske učinkovitosti izobraževanja

Glavni pogoji notranje ekonomske učinkovitosti izobraževanja so tri:

1. učinkovita kombinacija in izbira inputov

Pravilna izbira inputov zajema šolske in nešolske inpute. Pri šolskih inputih so pomembne njihove cene, pri nešolskih pa prirojene sposobnosti šolajočih se. Učinkovita je tista kombinacija inputov, pri kateri ni mogoče povečati outputa enega oddelka, ne da bi zmanjšali output katerega od drugih oddelkov.

2. učinkovita struktura outputov

Učinkovita bo tista struktura outputov, pri kateri bo za vsak output družbeni mejni strošek enak družbeni mejni koristi.

3. učinkovit obseg delovanja

Obseg delovanja izobraževalne ustanove se nanaša na ekonomijo obsega. Pojavljajo se tri možnosti:

- naraščajoči donosi za obseg; output se povečuje hitreje, kot se povečuje obseg inputov, oziroma stroški naraščajo počasneje od outputa.
- padajoči donosi za obseg, kjer se output povečuje počasneje, kot se povečuje obseg inputov, oziroma stroški naraščajo hitreje od outputa.
- konstantni donosi za obseg, kjer se output povečuje z isto stopnjo kot inputi. V tem primeru sprememba obsega proizvodnje ne vpliva na razmerje med stroški in outputom.

Na dolgi rok je položaj najboljši, ko imamo konstantne donose za obseg delovanja, na kratki rok pa sta optimalni tudi drugi dve različici.

3.1.5. Izračuni kazalcev za merjenje notranje ekonomske učinkovitosti izobraževanja za visokošolski študij v Sloveniji

Osnovni pogoj za ugotavljanje notranje ekonomske učinkovitosti izobraževanja je vpeljava spremljanja šolajoče se mladine vse od vpisa v osnovno šolo do zaključka šolanja, česar pa v Sloveniji vsaj kar se obdobja 1990-ih let tiče nimamo. Republiški zavod za zaposlovanje spremlja šolajoče se od sedmega razreda osnovne šole pa do zaključka srednjega izobraževanja, za visoko izobraževanje pa velja, da je nekdanji Center za razvoj univerze dalj časa izvajal longitudinalno spremljanje nekaj generacij študentov, kasneje ob koncu osemdesetih let pa je na osnovi tega spremljanja izvedel kakovostno raziskavo o učinkovitosti študija v Sloveniji. V nadaljevanju tako navajam izračune teh kazalcev za obdobje začetka in sredine devetdesetih let.

Kazalce za merjenje notranje ekonomske učinkovitosti delimo v tri skupine (Bevc, 1999, str. 75):

1. kazalci razmerja med inputi in outputi,
2. kazalci izgub v procesu izobraževanja,
3. kazalci o stroških izobraževanja na enoto (šolajočega se, diplomanta).

3.1.5.1. Kazalci razmerja med inputom in outputom

Med kazalce razmerja med inputom ter outputom sodijo (Bevc, 1999, str. 75):

1. *Število potrebnih vpisnih mest za proizvodnjo enega diplomanta*

Če je vrednost koeficienta enaka 1, pomeni to maksimalno možno učinkovitost, koeficient večji od 1 pa označuje izgube v procesu izobraževanja. Izračun tega kazalca zaradi odsotnosti potrebnih podatkov ni mogoč za nobeno raven izobraževanja.

2. *Skupno dejansko število let študija vseh diplomantov v opazovanem letu glede na število diplomatov*

Kazalec kaže povprečen čas, potreben za pridobitev enega diplomanta, pri čemer v izračunu niso upoštevani tisti, ki so izstopili iz procesa izobraževanja. Poskus izračuna tega kazalca za dodiplomsko visoko izobraževanje za obdobje 1985 – 1995 kaže, da se je v Sloveniji v obdobju od sredine 1980-ih let do začetka 1990-ih let v rednem izobraževanju povprečni čas študija diplomantov v dveletnih programih gibal med 3,7 in 4,0 leta, v štiri – do petletnih programih pa med 6,1 in 6,6 leta. Iz drugega vira – longitudinalnega spremljanja generacije, ki je leta 1976 zaključila srednje izobraževanje pa izhaja, da je bilo v prvi polovici 1980-ih let povprečno trajanje izrednega študija ugodnejše od izračunanega na podlagi statističnih podatkov; višješolski študij je v povprečju trajal 3,3 leta, visokošolski pa 5,5 leta. Učinkovitost izrednega študija je bila v opazovanem obdobju nižja kot učinkovitost rednega študija, pri čemer pa iz obeh omenjenih virov izhaja, da je učinkovitost tega študija v daljših izobraževalnih programih višja kot v krajših. To velja tudi za obdobje 1990-ih let.

3. *Število diplomantov na predavatelja*

Sredi devetdesetih je slovenski visokošolski sistem proizvedel tri diplomante na enega full-time predavatelja oziroma dva diplomanta na predavatelja, če upoštevamo celotno pedagoško osebje (full-time in part-time zaposleni ter zaposleni na podlagi pogodbe). V začetku 1990-ih je bila vrednost tega kazalca nekoliko nižja.

3.1.5.2. Kazalci izgub v procesu izobraževanja

Te kazalce uporabljajo za merjenje notranje ekonomske učinkovitosti predvsem v manj razvitih državah, kjer so izgube v procesu izobraževanja praviloma večje kot v razvitejših državah.

Celotno skupino teh kazalcev lahko razdelimo v tri skupine:

1. sumarni kazalci izgub,
2. kazalci osipa in kazalci dokončanja šolanja,
3. kazalci ponavljanj.

3.1.5.2.1. Sumarni kazalci izgub

1. *Skupno število let šolanja, ki jih porabijo ponavljalci in šolajoči se, ki so izstopili* (Loxley, 1987)

2. *Indeks primanjkljaja v izobraževanju* (Psacharopoulos, 1993)

$$IPI = \text{potencialno število let šolanja} - \frac{\text{dejansko število let šolanja}}{\text{potencialno število let šolanja}}$$

Vrednost kazalca se giblje med 0 in 1, pri čemer so izgube tem večje, čim bolj se vrednost kazalca približuje 1.

3. *Delež vpisanih v izobraževalni program/raven izobraževanja, ki v uradno določenem roku ne zaključijo izobraževanja* (Tomšič in Zalaznik, 1986)

Ta kazalec vključuje tako ponavljalce kot šolajoče se, ki so izstopili in omogoča približen izračun skupnih izgub v primeru, ko ni znano, kdaj je nekdo izstopil iz programa oziroma kolikokrat je nekdo ponavljal posamezen razred/letnik.

Za izračun prvih dveh kazalcev je potrebno longitudinalno spremljanje šolajočih se, ki pa obstaja le za srednje izobraževanje. Izračun tretjega kazalca pa je mogoč le za srednje izobraževanje, in sicer za generacijo osmošolcev, ki neposredno prehaja v srednje izobraževanje.

3.1.5.2.2. Kazalci dokončanja šolanja ter kazalci osipa

1. *stopnja dokončanja šolanja ali stopnja uspelosti generacije (SU)*

$$SU \text{ za visoko izobraževanje} \equiv \frac{\text{število diplomantov rednega študija}}{\text{število študentov prvič vpisanih v prvi letnik pred } n \text{ leti}}$$

Legenda:

SU = stopnja uspelosti

n = število let normalnega trajanja rednega študija

Na stopnjo dokončanja šolanja vplivata dva dejavnika in sicer (Bevc, 1999, str. 80):

- finančna pomoč študentom,
- selekcijski mehanizem pri vstopu v visoko izobraževanje.

V splošnem velja, čim bolj oster je selekcijski mehanizem (glede na sposobnost šolajočih se) in čim bolj je finančna pomoč države dostopna vsem, tem nižji bo osip oziroma tem višja bo stopnja dokončanja šolanja. Hkrati pa velja poudariti, da ne obstaja neka sistematična

povezanost med dostopom in stopnjo dokončanja šolanja v visokošolskem izobraževanju. Velik dostop ne pomeni nujno tudi visoko stopnjo osipa.

Tabela 5: Povezanost med dostopom in učinkovitostjo visokošolskega izobraževanja v nekaterih državah

Država	Dostop	Osip
ZDA	velik	velik
Finska, Nova Zelandija, Velika Britanija	velik	majhen
Avstrija	majhen	velik

Vir: Education at a Glance – OECD Indicators 1998, str. 15.

Izračun kazalca dokončanja šolanja prikazuje vrednosti tega kazalca za 1980-ta leta. Njegov izračun je možen na tri načine:

- kot primerjava števila diplomantov z vpisanimi v prvi letnik na podlagi longitudinalnega spremljanja šolajočih se. Izračun pokaže, da je v rednem roku končalo študij okoli 45% vpisanih.
- primerjava števila diplomantov z vpisanimi v prvi letnik dane ravni izobraževanja pred toliko leti, kot uradno traja izobraževanje na posamezni ravni. Ta izračun za visoko izobraževanje na podlagi razpoložljivih podatkov ni možen, saj bi bilo treba primerjati študente in diplomante za enake izobraževalne programe,
- primerjava števila diplomantov s številom rojenih pred ustreznim številom let. Ob predpostavki, da vsi, ki so zaključili izobraževanje na posamezni ravni, le-to naredijo v mladosti, znaša vrednost tega kazalca za višje izobraževanje dobrih 10%, za visoko izobraževanje pa okoli 15%.

2. stopnja osipa (SO)

$$SO = 1 - SU$$

Legenda:

SO = stopnja osipa

SU = stopnja uspelosti

Ta kazalec označuje delež vpisanih v določen letnik (razred) izobraževanja, ki izstopijo iz njega pred njegovim dokončanjem. Čim višji je ta kazalec, tem nižja je notranja učinkovitost opazovanega letnika ali razreda izobraževanja. Praviloma velja, da je stopnja osipa v visokem izobraževanju večja kot na nižjih ravneh.

Izračuni tega kazalca za obdobje 1980-ih let kažejo, da kar 49% študentov ni diplomiralo v osmih letih in pol po začetku študija v obdobju 1990-ih let pa se je po ugotovitvah Ministrstva za šolstvo in šport stopnja osipa v visokošolskem izobraževanju postopoma zmanjševala.

3.1.5.2.3. Kazalci ponavljanj

V to skupino štejemo naslednje tri kazalce (Bevc, 1999, str. 81):

1. *Stopnja ponavljanja*

Stergarjeva s sodelavci je na podlagi opazovanj generacije 1976 ugotovila, da je prvi letnik, ki je v Sloveniji najbolj selektiven, ponavljalo 13% vpisanih, 9% vpisanih pa se jih je v drugem študijskem letu prepisalo na druge programe v okviru iste ali druge visokošolske ustanove. Po letu 1995 pa je med vpisanimi v prvi letnik rednega študija približno 85% takih, ki se vpisujejo prvič, 15% pa je ponavljalcev in tistih, ki so se prepisali.

2. *Primerjava dejanskega trajanja šolanja na določeni ravni z uradno določenim*

Ta medsebojni odnos lahko izrazimo v obliki kvocienta ali pa v obliki razlike. Čim bolj se prvi ali drugi kazalec razlikuje od 1 (navzgor – je večji od 1), tem nižja je notranja učinkovitost izobraževanja oziroma učinkovitost študija. Najugodnejše je, če je koeficient enak 1 in razlika enaka 0. Primerjava uradno določenega in dejanskega trajanja študija za visoko izobraževanje v Sloveniji za obdobje 1980-ih in 1990-ih let pokaže, da je učinkovitost študija tako za krajše kot za daljše izobraževalne programe v obdobju 1990-ih let večja.

3. *Diplomanti, ki so za dokončanje šolanja potrebovali daljše obdobje od uradno določenega*

Ker torej ni nekaterih nujno potrebnih podatkov za izračun kazalcev notranje ekonomske učinkovitosti pridobljenih na osnovi dolgoletnega spremljanja šolajoče se mladine in odraslih, je celostna ocena učinkovitosti izobraževanja v Sloveniji otežena. Na splošno pa lahko trdimo, da je učinkovitost izrednega študija slabša kot učinkovitost rednega študija.

Iz podatkov o sestavi vpisanih v 1.letnik in diplomantov izrednega študija lahko ugotovimo, da je dosedanji način izrednega študija očitno dal možnost skupini mlajših študentov, samoplačnikov, da so končali študij precej hitreje kot njihovi starejši, zaposleni kolegi. Poleg klasičnega izrednega študija odraslih se je izoblikoval kombiniran način študija s študenti, ki so podobni rednim, čeprav je organizacija pedagoškega procesa ostala prilagojena nekdanjemu izrednemu študiju odraslih, zaposlenih oseb. Končni sklep glede učinkovitosti rednega in izrednega študija je, da je učinkovitost, merjena s trajanjem od vpisa do diplome, slaba, kar še posebej velja za visoke strokovne programe članic univerze, kjer je sicer izrednega študija največ.

3.2. Pravičnost izrednega študija

3.2.1. Opredelitev pravičnosti na področju izobraževanja

Pravičnost na področju izobraževanja ima več dimenzij. Vsekakor pa je po vseh opredelitvah povezana z dostopnostjo študija oziroma z vključenostjo vanj in financiranjem, pa tudi s porazdelitvijo dohodka v družbi oziroma z revščino (Bevc, 2003, str. 56). Poznamo dve dimenziji izobraževanja in sicer (Psacharopoulos, 1985, str. 224):

1. kdo ima dostop do izobraževanja (z vidika socialnoekonomskih skupin, spola itd.)

Ta dimenzija zajema tako vključenost v izobraževanje kot tudi kakovost izobraževanja. Z uveljavljanjem koncepta vseživljenjskega učenja ter razvojem na znanju temelječe družbe, dobiva nove dimenzije in vse večji politični, ekonomski in socialni pomen. Tako postajata poleg porazdelitve napredka v izobraženosti med različne skupine prebivalstva, pomembni dimenziji pravičnosti še:

- enakost možnosti dostopa do novih učnih tehnologij,
- enakost možnosti za vseživljenjsko učenje.

2. kdo dejansko plača izobraževanje in kdo ima koristi od izdatkov zanj

Obstajajo štiri vprašanja v zvezi z učinki naložb v izobraževanje na pravičnost (Psacharopoulos, 1985, str. 224):

- kako so sredstva in fizične zmogljivosti za izobraževanje porazdeljeni med različne regije in skupine prebivalcev;
- kakšni so učinki državnih izdatkov za izobraževanje na porazdelitev stroškov, koristi, celotnega dohodka in celotnega bogastva;
- ali je naložbe v izobraževanje mogoče uporabiti za porazdelitev bogastva, dohodka med revnimi in bogatimi;
- kako učinkovito porazdelitveno sredstvo je izobraževanje.

Na področju financiranja izobraževanja se pojem pravičnosti pojavlja v zvezi z državnim financiranjem, pri tem pa najpogosteje za visoko izobraževanje, kjer naj bi bila nepravilnost državnega financiranja največja. Dejavniki, ki vplivajo na pravičnost javnega financiranja izobraževanja so:

- porazdelitev državnih izdatkov po ravneh izobraževanja in med posameznike;
- socialnoekonomska sestava šolajočih se po ravneh izobraževanja in prejemniki državne pomoči šolajočim se;
- značilnosti davčnega sistema (progresiven, regresiven).

Učinki, ki naj bi jih imela pravičnost v izobraževanju so naslednji (Psacharopoulos, 1985, str. 224):

- s povečanjem pismenosti prebivalstva in stopnje njihove vključenosti v izobraževanje se zniža delež prebivalstva pod »mejo revščine«;
- izobraževanje močno znižuje neenakost v porazdelitvi dohodka;
- večje kot je državno financiranje izobraževanja, večja je neenakost v porazdelitvi dohodka (to velja bolj za manj razvite države kot za razvitejše).

3.2.2. Pravičnost izrednega študija

Pri nas obstaja jasna razmejitev med rednim (full-time) študijem in izrednim (part-time) študijem, ker je izredni študij študentom omogočen šele s plačevanjem šolnin. Teoretično je izredni študij dostopen vsem študentom, ki imajo željo po dodatnem izobraževanju. Pri tem pa je potrebno upoštevati socialnoekonomsko stanje študentov, ki nekaterim študentom onemogoča dostop do izrednega študija. Rešitev tega problema bi bila vpeljava finančne pomoči šolajočim se, kar bi kombinirano s šolninami omogočilo dostop revnih do izobraževanja.

Splošno mnenje glede plačevanja šolnin se vedno bolj nagiba k zagovornikom plačevanja šolnin. Študenti naj bi bili upravičeni do samo enega »odmerka« visokega izobraževanja iz javnih sredstev, medtem ko so nadaljni odmerki tega izobraževanja drugačne narave, zato naj bi šolnino zanje plačali študenti sami ali njihovi delodajalci (v večini držav OECD jo plačajo delodajalci). Poleg navedenega pa obstajajo še ostali razlogi, ki govorijo v prid vpeljave šolnin v celotno visokošolsko izobraževanje (Bevc, 2002, str. 561):

- visoko izobraževanje prinaša posamezniku vrsto ekonomskih in nenekonomskih koristi, zato je upravičeno zahtevati, da del stroškov pokriva sam;
- šolajoči se sami bodo verjetno bolj vrednotili svoje izobraževanje in zlasti končali študij hitreje, če bodo morali del stroškov pokrivati sami;
- šolajoči se bodo bolj pozorni na stroške ustanov, če bodo sodelovali pri njihovem pokrivanju, ter do kakovosti storitev (če potrošnik plača, pazi na to, kaj dobi za ceno), kar bo ustanove spodbujalo k povečanju učinkovitosti uporabe sredstev in skrbi za kakovost;
- izobraževalne ustanove so bolj odzivne na povpraševanje oziroma na želje šolajočih se, če ti neposredno pokrivajo del stroškov njihovih izobraževalnih storitev;
- izobraževalne ustanove so prisiljene konkurirati za šolajoče se s cenami, kakovostjo in ustrežno tržnostjo znanj, ki jih zagotavljajo;
- šolnine so dodatna sredstva za izobraževalne ustanove;
- šolnine spodbujajo razvoj večje raznovrstnosti ustanov.

Albrecht in Ziderman tako v okviru raziskave za Svetovno banko ocenjujeta, da je postavitve šolnin v javnih visokošolskih ustanovah na ravni okoli 25% denarnih stroškov izobraževalnih ustanov na enoto upravičeno in možno, kar utemeljujeta z naslednjimi argumenti (Bevc, 1999, str.214):

- to je raven šolnin, ki jo že imajo nekatere države in ki ni pokazala nobenih negativnih posledic na pravičnost;
- analize kažejo, da je v večini držav večina študentov iz socialnoekonomskih skupin, ki lahko plačajo takšno šolnino, in če jo že lahko plačajo, ni verjetno, da se zaradi nje ne bi vpisali;

- pri dani ravni razpoložljivega dohodka gospodinjstev so takšne šolnine praviloma upravičene za večino študentov in njihovih družin.

3.2.3. Šolnine, kakovost poučevanja in ekonomska učinkovitost

Mnogi ekonomisti in neekonomisti dokazujejo, da so tiste ustanove, ki so financirane s šolninami bolj učinkovite tako v smislu kakovosti poučevanja in pridobljenega znanja kot ekonomske učinkovitosti. Razlog naj bi bil ravno v tem, da so te ustanove odvisne od šolnin, zaradi česar se morajo bolj odzivati na potrebe oziroma zahteve šolajočih se, na drugi strani pa poskušajo doseči največjo možno (ekonomsko) učinkovitost. Kljub tem trditvam pa dosedanje primerjave ne dajejo enotnega odgovora na vprašanje o povezanosti višine šolnin in učinkovitosti izobraževalnih ustanov (Bevc, 1999, str. 214).

3.3. Možnosti za ureditev izrednega študija v Sloveniji

Na težave z izrednim študijem oziroma s prilagajanjem študija na visokošolskih institucijah odraslim ne naletimo le pri nas, ampak tudi v ostalih tranzicijskih državah. S prestrukturiranjem visokega izobraževanja v Srednji in Vzhodni Evropi je namreč prišlo do hitre ekspanzije števila študentov, ne pa tudi do ustreznega povečanja učnega osebja. Pojavili so se samoplačniki in privatne visokošolske institucije, kar je povzročilo še večji pritisk na državne univerze. Tranzicijske države so se nenadoma znašle pred novim problemom in sicer upadanjem kakovosti visokošolskega izobraževanja (Jelenc, 1996, str. 136).

Da bi izboljšali obstoječe stanje so strokovnjaki, ki se pri nas ukvarjajo s problemi glede učinkovitosti in kakovosti rednega še bolj pa izrednega študija napravili analizo trenutnih razmer na področju izobraževanja ter podali nekaj ključnih ugotovitev in priporočil za ureditev izrednega študija pri nas (Kakovost univerze - naša skupna skrb. Glavne ugotovitve in predlogi iz samoevalvacijskih poročil članic UL, 2000, str. 15-25):

1. Potrebna je strategija podpiranja študija odraslih na ravni države, univerze ter njenih članic

Univerza v Ljubljani in njene članice bi morale v svojih razvojnih vizijah upoštevati študij odraslih. Glavni cilj naj bi bil enakovredna in večja kakovost diplomantov, ne glede na način študija.

2. Aktualni problemi izrednega študija so večinoma odraz drugih nerešenih problemov

Na obstoječe stanje izrednega študija pri nas vplivajo tudi številni problemi, ki niso neposredno povezani z izrednim študijem in sicer preusmerjanje manj uspešnih kandidatov in študentov iz rednega na izredni študij, reševanje nezaposlenosti, podaljševanje programov, finančne težave članic, plače osebja ter počasno posodabljanje programov in pedagoških metod.

3. Pestra sestava izrednih študentov zahteva različno obravnavo in reševanje

V dosedanjih razpravah se preveč opozarja na probleme mladih samoplačnikov, ki so le ena izmed štirih večjih skupin izrednih študentov in premalo na probleme ostalih skupin. Poleg mladih samoplačnikov, ki se po srednji šoli niso mogli vpisati na zeleno smer na rednem študiju, poznamo še neučinkovite študente, ki se vpisujejo na izredni študij po neuspešnem rednem študiju, odrasle, ki se vpisujejo v 1.letnik ali študirajo ob delu in so hkrati zaposleni ter študente 3. letnika visokih strokovnih programov, vpisane po končani nekdanji višji stopnji študija.

4. Študij odraslih naj bi bil primerno organiziran in načeloma možen na vseh programih. Glede na strateški cilj in pravico do izobraževanja bi bilo potrebno za odrasle študente odpreti večino študijskih programov. V programih, kjer je pričakovati le posamezne študente bi lahko mlade samoplačnike vključili med ostale študente, za ostale izredne študente pa bi organizirali posebne oblike izrednega študija tam, kjer je skupina dovolj velika (vsaj 30 študentov).

5. Potrebne so analize in ukrepi za izboljšanje izrednega študija na članicah Univerze v Ljubljani

Glede na različen položaj članic (tistih z veliko izrednih študentov, tistih z malo in brez izrednih študentov) bi morale probleme izrednega študija proučiti članice same ter na podlagi teh proučevanj izdelati poročila z ugotovitvami in predlogi za izboljšanje trenutnega stanja.

3.4. Ukrepi za urejanje izrednega študija

Na podlagi številnih analiz so slovenski strokovnjaki podali nekaj ukrepov, ki naj bi pripomogli k ureditvi problema izrednega študija pri nas (Predlog načrta za izboljšanje kakovosti Univerze v Ljubljani v letu 2001, 2001, str. 4-7):

- omogočiti mladim samoplačnikom, ki niso zaposleni, da študirajo po istem režimu kot redni študenti,
- povečanje vpisnih mest na rednem študiju, da se omogoči vpis mladih, nezaposlenih na redni študij,
- odpiranje izrednega študija na programih, kjer doslej ni bil možen,
- povečanje ponudbe študija za odrasle, na primer z zmanjšanjem obsega vpisa na izrednem študiju na smereh, kjer ga je bilo doslej veliko in povečanje tam, kjer ga je bilo malo,
- uvajanje tutorjev (študentov) za pomoč začetnikom v 1. letniku za izredne študente,
- uvajanje študija na daljavo in uporabe sodobnih informacijsko-komunikacijskih sredstev,
- pedagoško-didaktično usposabljanje učiteljev, ki delajo z izrednimi študenti,
- upoštevanje delovnih izkušenj odraslih,
- priprava učbenikov, učnih gradiv za izredne študente.

SKLEP

V razvitih gospodarstvih je danes nedvomno jasno, da je kakovosten človeški kapital postal temeljni razvojni dejavnik, družba, ki se izobražuje in vlaga v znanje pa razvojna nujnost. Da bi namreč sodobno gospodarstvo lahko postalo in ostalo konkurenčno, mora podpirati tehnološki napredek, uvedba novih in zahtevnejših tehnologij pa potrebuje izobražene delavce. Zato, da bi gospodarstvo lahko razpolagalo z izobraženimi kadri, pa mora v izobraževanje tudi vlagati, pri tem pa ni dovolj vlagati le v izobraževanje mladih, ampak tudi v izobraževanje odraslih. Nadaljevalno izobraževanje namreč sledi konceptu vseživljenjskega učenja, ki je prav tako kot vključevanje otrok v začetno izobraževanje, zaradi nenevtralnosti tehnološkega razvoja, ki zahteva vse več znanja, mnoga znanja pa hitro zastarajo, postalo pogoj za nadaljnji gospodarski razvoj.

Analiza stanja izrednega študija pri nas je pokazala njegovo stalno prisotnost vse od začetkov razvoja visokega šolstva pa do današnjih dni. Njegov zmagoviti pohod se je začel zlasti po osamosvojitvi Slovenije, ko je število izrednih študentov naglo naraščalo iz leta v leto, vse tja do leta 1999, ko se je stanje nekoliko umirilo.

V preteklosti so se za izredni študij odločali predvsem odrasli, ki so študirali ob delu in bili hkrati zaposleni. Dandanes so se jim pridružili še mladi samoplačniki, ki se po srednji šoli ne morejo vpisati na želeno smer na rednem študiju, neučinkoviti študenti, ki se vpisujejo na izredni študij po neuspešnem rednem študiju, ter študenti 3. letnika visokih strokovnih programov, vpisani po končani nekdanji višji stopnji študija.

Največ izrednih študentov beležimo na višješolskih strokovnih in visokošolskih strokovnih programih, manj pa na univerzitetnih programih, kjer na primer nekatere fakultete tehniških in medicinskih strok zaradi specifične študija, izrednega študija skoraj nimajo.

Da bi lahko podali celostno oceno učinkovitosti izrednega študija pri nas je potrebno longitudinalno spremljanje izobraževalne poti šolajoče se mladine od vključitve v izobraževanje pa do zaključka šolanja, česar pa v Sloveniji, vsaj kar se obdobja devetdesetih let tiče, nimamo. To pomeni, da lahko podamo le splošno oceno in sicer lahko glede na podlagi nekaterih analiz trenutnega stanja izrednega študija v Sloveniji ugotovimo, da je učinkovitost in kakovost slabša kot pri rednem študiju.

Strokovnjaki, ki se ukvarjajo s to problematiko so izdelali nekatere ukrepe, da bi izboljšali obstoječe stanje. Za izboljšanje učinkovitosti in kakovosti bo potrebna vpeljava sodobnih informacijsko-komunikacijskih sredstev ter novih pedagoških metod in oblik pomoči študentom. Posebne probleme izrednega študija naj bi začeli reševati tam, kjer nastajajo, to je pri vpisni politiki, posebnih programih posameznih članic univerze, obsegu in kakovosti pedagoškega dela ter materialnih pogojev za izredni študij.

LITERATURA

1. Bevc Milena: Financiranje, učinkovitost in razvoj izobraževanja. Radovljica : Didakta, 1999. 277 str.
2. Bevc Milena: Pravičnost državnega financiranja izobraževanja – opredelitev v okviru širšega pojma pravičnosti in financiranja izobraževanja ter njeno merjenje. Organizacija, Ljubljana, 35(2002), 9, str. 559-568.
3. Bevc Milena: Kapital znanja v Sloveniji po regijah: Sintezna ocena. IB revija, Ljubljana, 36(2002), 1, str. 5-11.
4. Bevc Milena: Analiza pravičnosti financiranja izobraževanja iz javnih sredstev v Sloveniji. IB revija, Ljubljana, 37(2003), 1, str. 65-81.
5. Bevc Milena: Pravičnost financiranja izobraževanja in ostale dimenzije pravičnosti v zvezi z izobraževanjem. IB revija, Ljubljana, 37(2003), 1, str. 54-64.
6. Hanžek Matjaž et al.: Poročilo o človekovem razvoju – Slovenija 1998. Ljubljana : Urad RS za makroekonomske analize in razvoj, 1998. 109 str.
7. Jelenc Zoran: Izobraževanje odraslih kot dejavnik našega razvoja. Ljubljana : Skupnost izobraževalnih centrov v Sloveniji, 1989. 97 str.
8. Jelenc Zoran: Terminologija izobraževanja odraslih. Ljubljana : Pedagoški inštitut pri Univerzi v Ljubljani, 1991. 104 str.
9. Jelenc Zoran: Odrasli prebivalci Slovenije v izobraževanju. Ljubljana : Skupnost izobraževalnih centrov v Sloveniji, 1990. 207 str.
10. Jelenc Zoran: Adult Education Research in the Countries in Transition. Ljubljana : Andragoški center Slovenije, 1996. 220 str.
11. Jerovšek Janez: Izobrazba in ekonomska uspešnost. Ljubljana : DDU Univerzum, 1980. 253 str.
12. Klemenc Sonja: Mreža organizacij za izobraževanje odraslih. Ljubljana : Andragoški center Slovenije, 1995. 160 str.
13. Kranjc Ana: Metode izobraževanja odraslih. Ljubljana : Delavska enotnost, 1988. 248 str.
14. Mihevc Bogomir: Visokošolsko izobraževanje odraslih. Ljubljana : Andragoški center Slovenije, 1995. 430 str.

15. Psacharopoulos George, Woodhall Maureen: Education for Development. New York : Oxford University Press, 1985. 337 str.
16. Svetina Metka: Izobraževalni program za odrasle: Od načrta do izpeljave. Ljubljana : Andragoški center Slovenije, 1998. 123 str.

VIRI

1. Bela knjiga o vzgoji in izobraževanju v Republiki Sloveniji. Ljubljana : Ministrstvo Republike Slovenije za šolstvo in šport, 1995. 343 str.
2. Education at a Glance OECD Indicators. Paris : OECD, 2001. 406 str.
3. Kakovost univerze - naša skupna skrb. Glavne ugotovitve in predlogi iz samoevalvacijskih poročil članic UL. Ljubljana : Ministrstvo Republike Slovenije za šolstvo in šport, 2000. 25 str.
4. Leksikon Cankarjeve založbe. Ljubljana : Cankarjeva založba, 1976. 1080 str.
5. Nacionalni program visokega šolstva RS. Ljubljana : Ministrstvo Republike Slovenije za šolstvo in šport, 1997. str. 19-50.
6. Predlog načrta za izboljšanje kakovosti Univerze v Ljubljani v letu 2001. Ljubljana : Ministrstvo Republike Slovenije za šolstvo in šport, 2001. 7 str.
7. Predlog Zakona o spremembah in dopolnitvah Zakona o visokem šolstvu. Ljubljana : Ministrstvo Republike Slovenije za šolstvo in šport, 2004. 54 str.
8. Pravilnik o šolninah in prispevkih v visokem šolstvu (Uradni list RS, št. 40/94).
9. Razvoj visokega strokovnega šolstva v RS. Ljubljana : Ministrstvo za šolstvo in šport, 1994. 143 str.
10. Rezultati raziskovanj. Ljubljana : Statistični urad RS, 2002, 786, 88 str.
11. Rezultati raziskovanj. Ljubljana : Statistični urad RS, 2002, 788, 93 str.
12. Statistični letopis RS 1999. Ljubljana : Statistični urad RS, 1999. 619 str.
13. Unesco Statistical Yearbook 1999. Paris : United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization, 1999. 864 str.

14. Uresničevanje načel Bolonjske deklaracije. Ljubljana : Ministrstvo Republike Slovenije za šolstvo in šport, 2004. 35 str.
15. Zakon o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja (Uradni list RS, št. 567/96).
16. Zakon o visokem šolstvu (Uradni list RS, št. 67/93).

PRILOGE

Priloga 1: Izredni študenti na Univerzi v Ljubljani od študijskega leta 1919/20 do študijskega leta 1943/44

Študijsko leto	Število izrednih študentov
1919/20	36
1920/21	42
1921/22	74
1922/23	86
1923/24	67
1924/25	37
1925/26	64
1926/27	39
1927/28	32
1928/29	37
1929/30	41
1930/31	42
1931/32	35
1932/33	10
1933/34	6
1934/35	7
1935/36	7
1936/37	5
1937/38	10
1938/39	13
1939/40	8
1940/41	13
1941/42	24
1942/43	26
1943/44	41

Vir: Mihevc, 1995, str. 410.

Priloga 2: Izredni študenti na Univerzi v Ljubljani od študijskega leta 1945/46 do študijskega leta 1959/60

Študijsko leto	Število izrednih študentov
1945/46	145
1946/47	58
1947/48	654
1948/49	1.260
1949/50	171
1950/51	823
1951/52	987
1952/53	738
1953/54	312
1954/55	428
1955/56	332
1956/57	342
1957/58	389
1958/59	686
1959/60	1.536

Vir: Mihevc, 1995, str. 417.

Priloga 3: Izredni študenti na Univerzi v Ljubljani od študijskega leta 1960/61 do študijskega leta 1975/76

Študijsko leto	Število izrednih študentov
1960/61	4.035
1961/62	3.147
1962/63	3.078
1963/64	3.493
1964/65	4.888
1965/66	3.861
1966/67	3.713
1967/68	3.258
1968/69	3.955
1969/70	5.261
1970/71	6.150
1971/72	5.961
1972/73	6.103
1973/74	7.148
1974/75	8.378
1975/76	9.035

Vir: Mihevc, 1995, str. 417.

Priloga 4: Izredni študenti na Univerzi v Ljubljani od študijskega leta 1976/77 do študijskega leta 1989/90

Študijsko leto	Število izrednih študentov
1976/77	10.126
1977/78	10.111
1978/79	9.249
1979/80	8.944
1980/81	8.439
1981/82	6.640
1982/83	6.111
1983/84	6.902
1984/85	6.372
1985/86	7.571
1986/87	8.359
1987/88	7.249
1988/89	6.706
1989/90	7.531

Vir: Mihevc, 1995, str. 417.

Priloga 5: Študentje v Sloveniji za obdobje od študijskega leta 1990/91 do študijskega leta 2001/02

Študijska leta	Skupaj	Višješolsko strokovno izobraževanje ¹			Visokošolsko izobraževanje			
		Skupaj	Mladina	Odrasli	Skupaj	Brez absolventov		Absolventi
						Redni	Izredni	
1990/91	33565	-	-	-	33565	27774	5791	-
1991/92	38151	-	-	-	36504	30774	5730	-
1992/93	39264	-	-	-	37362	30788	6574	-
1993/94	42054	-	-	-	40239	32728	7511	-
1994/95	43249	-	-	-	43249	33835	9414	-
1995/96	47908	-	-	-	45951	35998	9953	-
1996/97	53483	342	342	-	50667	37314	13353	-
1997/98	68126	864	632	232	64678 ²	40304	15541	8833
1998/99	79126	1478	817	661	74642	43654	20418	10570
1999/00	83816	2447	1189	1258	77609	44837	21361	11411
2000/01	91494	4760	1966	2794	82812	46022	22405	14385
2001/02	99214	6170	2361	3809	88100	49400	22920	15780

Vir: Rezultati raziskovanj, 2002, str. 11.

¹ Od leta 1996/97 spremljamo tudi vpis študentov na višje strokovne šole, ki jih je uveljavil Zakon o poklicnem in strokovnem izobraževanju.

² Od leta 1997/98 so pri skupnem seštevku študentov dodiplomskega izobraževanja upoštevani tudi absolventi s statusom študenta.

Priloga 6: Študentje (brez absolventov), vpisani na dodiplomski študij, po vrstah izobraževalnih zavodov in načinu študija za obdobje od študijskega leta 1999/00 do študijskega leta 2001/02

	1999/00			2000/01			2001/02		
	Študentje			Študentje			Študentje		
	Skupaj	Redni	Izredni	Skupaj	Redni	Izredni	Skupaj	Redni	Izredni
Skupaj	68645	46026	22619	73187	47988	25199	78490	51761	26729
VS zavodi	66198	44837	21361	68427	46022	22405	72320	49400	22920
Univerzi	62701	43683	19018	64309	44722	19587	67674	47898	19776
Ljubljana	42225	32402	9823	44011	33327	10684	44677	34252	10425
Maribor	20476	11281	9195	20298	11395	8903	22997	13646	9351
Samostojni VŠ zavodi ¹	3497	1154	2343	4118	1300	2816	4646	1502	3144
Višje strokovne šole	2447	1189	1258	4760	1966	2794	6170	2361	3809

VS - visokošolski

Vir: Rezultati raziskovanj, 2002, str. 11.

Priloga 7: Študentje po statističnih regijah, v katerih imajo stalno prebivališče za študijsko leto 2001/02

Statistične regije	Višješolsko strokovno izobraževanje				Visokošolsko izobraževanje			
	Skupaj	Mladina	Odrasli	Odrasli (v %)	Skupaj	Redni	Izredni	Izredni (v %)
Skupaj	6246	2350	3896	62,4	87499	59798	27701	31,7
Pomurska	400	216	184	46,0	4401	3172	1229	27,9
Podravska	932	378	554	59,4	13406	9529	3877	28,9
Koroška	313	154	159	50,8	3334	2399	935	28,1
Savinjska	1265	501	764	60,4	10665	7605	3060	28,7
Zasavska	171	56	115	67,3	1735	1131	604	34,8
Spodnjeposavska	471	205	266	56,5	2627	1929	698	26,6
JV Slovenija	608	200	408	67,1	5773	4020	1753	30,4
Osrednjeslovenska	1206	376	830	68,8	24139	15729	8410	34,8
Gorenjska	551	198	353	64,1	8921	6107	2814	31,5
Notranjsko-kraška	115	24	91	79,1	2230	1520	710	31,8
Goriška	133	32	101	75,9	5657	3971	1686	29,8
Obalno-kraška	81	10	71	87,7	4611	2686	1925	41,7

Vir: Rezultati raziskovanj, 2002, str. 18, 58.

¹ Vseh samostojnih visokošolskih zavodov je 9, vendar jih je v podatkih zajetih le 7.

Priloga 8: Študentje po letih starosti in načinu študija v študijskem letu 2001/02

Starost (leta)	Višješolsko strokovno izobraževanje				Visokošolsko izobraževanje			
	Skupaj	Mladina	Odrasli	Odrasli (%)	Skupaj	Redni	Izredni	Izredni (%)
Skupaj	6170	2361	3809	61,7	88100	60337	27763	31,5
18	30	27	3	10,0	1220	1086	134	10,9
19	354	296	58	16,4	10927	9493	1434	13,1
20	769	683	86	11,2	12589	10777	1812	14,4
21	771	612	159	20,6	12716	10683	2033	15,9
22	491	332	159	32,4	11685	9638	2047	17,5
23	367	177	190	51,8	10171	8219	1952	19,2
24	285	103	182	63,9	6730	5016	1714	25,5
25	250	48	202	80,8	4234	2622	1612	38,1
26	234	33	201	85,9	2685	1201	1484	55,3
27	176	18	158	89,8	1919	582	1337	69,7
28	179	9	170	94,9	1442	314	1128	78,2
29	174	3	171	98,3	1212	196	1016	83,8
30-34	736	12	724	98,4	4369	332	4037	92,4
35-39	718	7	711	99,1	3347	109	3238	96,7
40+	636	1	635	99,8	2854	69	2785	97,6

Vir: Rezultati raziskovanj, 2002, str. 15, 54.

Priloga 9: Študentje 1. letnika višjih in visokih strokovnih ter univerzitenih programov po predhodni izobrazbi in načinu študija za študijsko leto 2001/02

	Višješolsko strokovno			Visokošolsko izobraževanje		
	Vpisani v 1.letnik	Mladina	Odrasli	Vpisani v 1.letnik	Redni	Izredni
Skupaj	3773	1335	2438	28629	18279	10350
Prvi vpis, končali SŠ leta 2001	864	639	225	15015	12228	2787
Prvi vpis, končali SŠ leta 2000	400	213	187	2184	1287	897
Prvi vpis, končali SŠ leta 1999 in prej	2292	273	2019	4941	1318	3623
Ponavljalci	217	210	7	6489	3446	3043
Predhodna izobrazba prvič	3556	1125	2431	22140	14833	7307
Končana srednja šola	3552	1125	2427	22122	14823	7299
Agroživilsko področje	206	97	109	644	509	135
Gozdarsko področje	0	-	-	32	23	9
Usnjarsko področje	3	-	3	38	24	14
Tekstilno področje	45	17	28	331	244	87
Področje kemije in farmacije	30	4	26	301	205	96
Lesarsko področje	82	5	77	379	231	148
Gradbeniško področje	218	68	150	448	335	113
Gostinsko in turistično področje	260	161	99	580	327	253
Ekonomsko področje	1084	360	724	5264	2851	2413
Področje tiska in papirja	6	-	6	121	67	54
Elektro in računalniško področje	486	139	347	1506	1082	424
Metalurško in strojniško področje	513	121	392	1046	705	341
Področje prometa in zvez	65	11	54	319	174	145
Rudarsko področje	29	-	29	22	11	11
Zdravstveno področje	33	7	26	1085	744	341
Pedagoško področje	11	-	11	326	189	137
Družboslovno področje	158	31	127	465	187	278
Področje kulture	1	1	-	170	132	38
Splošno izobraževalno področje	247	70	177	8604	6651	1953
Področje obramboslovja	41	33	8	246	80	166
Drugi programi	34	-	34	195	52	143
Končana višja stopnja	2	-	2	18	10	8
Končana visoka stopnja	2	-	2	-	-	-

Vir: Rezultati raziskovanj, 2002, str. 15, 54.

Priloga 10: Diplomanti izrednega študija po univerzah in samostojnih visokošolskih zavodih ter letih študija od vpisa do diplomiranja za študijsko leto 2001/02

Vrsta študijskega programa	Leta trajanja študija									
	Skupaj	2	3	4	5	6	7	8	9	10+
Skupaj	3876	587	440	450	470	507	326	174	156	766
Višješolski	796	1	-	-	4	236	159	56	57	283
Visokošolski	2474	560	383	384	375	162	103	79	74	354
Univerzitetni	606	26	57	66	91	109	64	39	25	129
Univerza v Ljubljani										
Skupaj	1816	228	169	243	281	195	154	86	87	373
Višješolski	72	1	-	-	2	6	38	1	12	12
Visokošolski	1514	220	150	212	259	149	92	67	67	298
Univerzitetni	230	7	19	31	20	40	24	18	8	63
Univerza v Mariboru										
Skupaj	1804	225	205	181	168	307	171	88	69	390
Višješolski	724	-	-	-	2	230	121	55	45	271
Visokošolski	704	206	167	146	95	8	10	12	7	53
Univerzitetni	376	19	38	35	71	69	40	21	17	66
Samostojni VŠ zavodi										
Skupaj	256	134	66	26	21	5	1	-	-	3
Visokošolski zavodi	256	134	66	26	21	5	1	-	-	3

Vir: Rezultati raziskovanj, 2002, str. 37.

Priloga 11: Diplomanti po starosti, načinu študija in vrstah študijskih programov za študijsko leto 2001/02

Starost (leta)	Skupaj				Redni				Izredni			
	Skupaj	VS	VPS	UN	Skupaj	VŠ	VPŠ	UN	Skupaj	VŠ	VPŠ	UN
Skupaj	10375	1041	4374	4960	6499	254	1900	4354	3876	796	2747	606
21	6	-	6	-	6	-	6	-	-	-	-	-
22	76	2	60	14	70	-	57	13	6	2	3	1
23	578	0	398	180	569	-	390	179	9	-	8	1
24	155	9	691	855	1487	3	639	845	68	6	52	10
25	1691	89	515	1087	1545	55	429	1061	146	34	86	26
26	1273	114	285	874	1041	38	150	853	232	76	135	21
27	909	104	207	598	693	49	78	566	216	55	129	32
28	574	96	164	314	350	30	35	285	224	66	129	29
29	381	54	140	187	197	15	24	158	184	39	116	29
30-34	1315	263	606	446	381	43	41	297	934	220	565	149
35-39	949	175	566	208	91	8	21	62	858	167	545	148
40+	1068	135	736	197	69	4	30	35	999	131	706	162

VŠ - višješolski študij

VPŠ - visokošolski strokovni študij

UN- univerzitetni študij

Vir: Rezultati raziskovanj, 2002, str. 36.